VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift sedan 1890

Nr 3, Oktober 2023

Säkerhetspolitiken och totalförsvaret

The world may change.
World class doesn't.

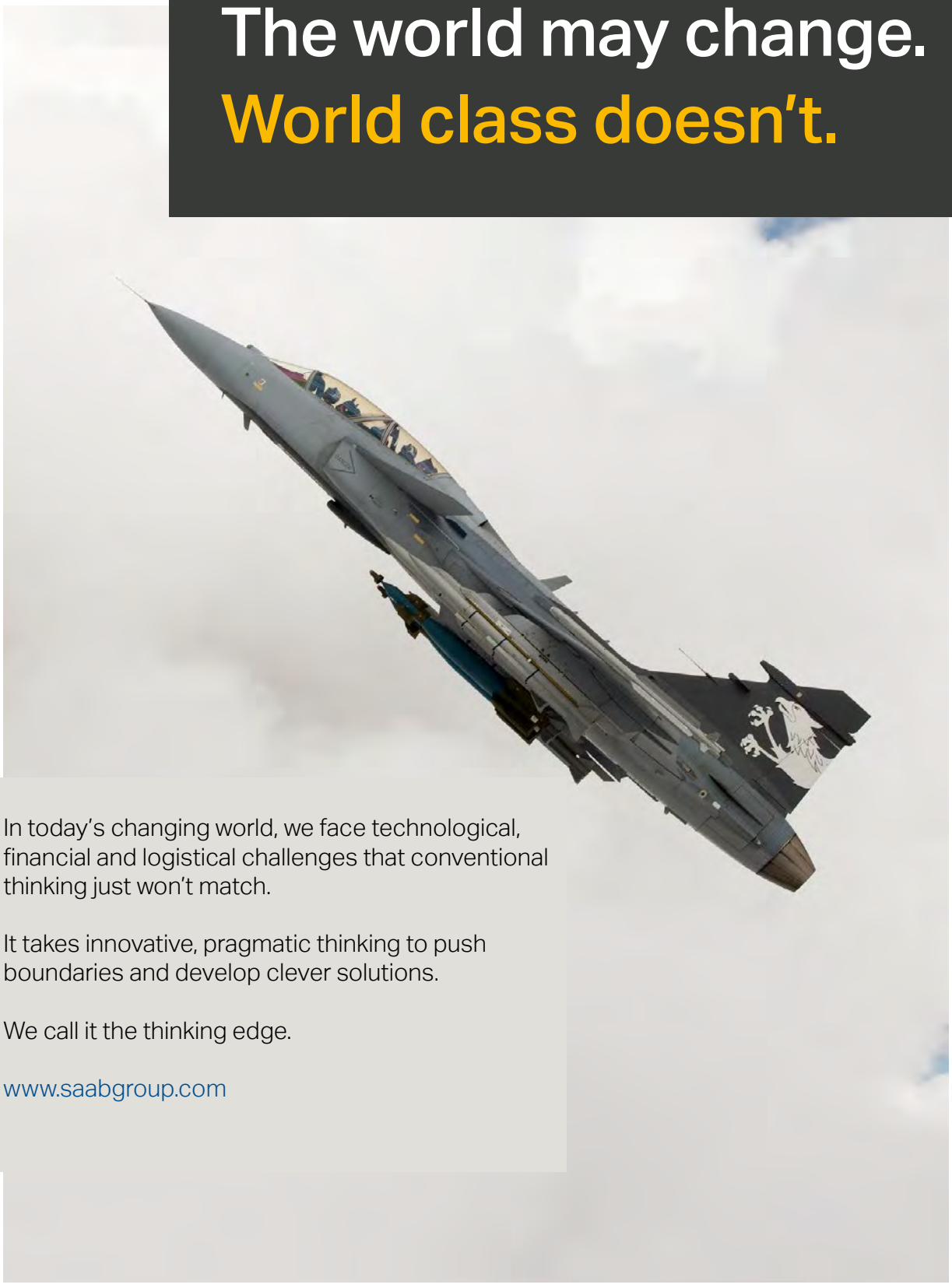

In today's changing world, we face technological, financial and logistical challenges that conventional thinking just won't match.

It takes innovative, pragmatic thinking to push boundaries and develop clever solutions.

We call it the thinking edge.

www.saabgroup.com

SAAB

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift för försvar och säkerhet sedan 1890. Utges av Allmänna Försvarsföreningen.

Vårt Försvar utkommer med fyra nummer per år. Tidskriften är ett populärvetenskapligt, opolitiskt organ för analys och debatt i försvars- och säkerhetsfrågor.

Ansvarig utgivare:
Elisabeth Nilsson

Chefredaktör:
Tommy Jeppsson
E-post: chefredaktoren.vf@aff.a.se

Redaktionskommitté:
Johanna Gårdmark, Gunilla Herolf, Tommy Jeppsson, Bo Jifält, Stefan Ring, Olle Schylander och Anna Wieslander.

Grafisk design och tryck:
ClearDesign.se

Nästa nummer:
15/12 2023

Material:
Publicering av artiklar införda i Vårt Försvar medges med angivande av källan. Tidskriften tar inte ansvar för insänt icke beställt material.

Prenumeration:
Helår fyra nummer: 300 SEK.
Pris t o m 25 år: 100 SEK.
Bankgiro 482-8885 eller
Plusgiro 127 11-8

ISSN:
0042 - 2800

Annonser och annonspriser:
AFF:s kansli
Teatergatan 3, 111 48 Stockholm
Telefon: Kanslichefen Olle Schylander 070-302 77 20
E-post: aff@aff.a.se
www.aff.a.se

Organisationsnummer:
802000-1106

Omslagsbild: Ett starkt totalförsvar är fundamentet för att kunna framgångsrikt utöva vald säkerhetspolitik.
Foto: Jonas Helmersson / Försvarsmakten.

Allvarstid

Rubriken är lånad från titeln på Försvarsberedningens säkerhetspolitiska rapport 2023. Denna lyfter mycket tydligt fram hoten mot vårt land som närmast kan karakteriseras som mångfaldiga.

Överordnat utmanas den regelbaserade världsordning som gällt sedan andra världskrigets slut. Utmanare är framförallt Ryssland och Kina. En geopolitisk maktkamp, åtföljd av en världsomfattande militär upprustningsspiral, är företeelser som förstärks av en tilltagande kamp mellan demokrati och autokrati. Parallellt måste länder hantera gränsöverskridande hot som klimatförändringar, pandemier, angrepp på strategisk infrastruktur, terrorism, våldsrelaterad extremism och organiserad brottslighet.

Vid Natos toppmöte i Vilnius den 11-12 juli togs ett ytterligare steg mot ett fullvärdigt svenskt medlemskap. Dagen innan mötets formella uppstart möttes Sveriges statsminister, Turkiets president och Natos generalsekreterare. Ett avtal signerades av de tre, vilket bekräftades inför TV-kamerorna med ett handslag och president Erdogan lovade att underställa avtalet för ratificering i det turkiska parlamentet så snart som möjligt.

Mycket har också hänt under den gångna sommaren som höjer den inrikes hotnivån i vårt land. T ex har antalet koranbränningar på kort tid ökat. En förklaring som getts till ökningen är att högerextremisten Rasmus Paludans koranbränning i början av året ska ha inspirerat efterföljare. Samtidigt kan frågor ställas om andra orsakssammanhang, t ex varför koranbränningarna blivit tidsmässigt på modet samtidigt som den svenska ansökningsprocessen till Nato befinner sig i ett känsligt skede. Den andra frågeställningen, som följer av den första, gäller vem eller vilka som tjänar på de effekter, bl a höjd risk för terrorangrepp, som följer av koranbränningarna, internationellt mot svenska intressen liksom inrikes. Det eller de svar som läsaren kommer fram till kan tyda på att situationen är av en betydligt allvarligare art än den som skulle vara en följd av ”inspirationsteorin”.

Förutom att Försvarsberedningen inte utesluter ett väpnat angrepp mot vårt land befinner vi oss på ett slagfält som karakteriseras av påverkansoperationer, vilka är politiskt styrda, med syftet att leda våra uppfattningar i den riktning som angriparen önskar. Här är den desinformation som sprids via sociala medier en utmaning för samhällets säkerhetsskapande aktörer.

Till hotbilden ska läggas den grova brottsligheten vilken har internationella förgreningar. Det medför att statliga och/eller icke-statliga aktörer, vilkas mål är att skada vårt land, kan samarbeta med brottssyndikat och därmed dölja sin inblandning.

Om hoten mot samhället bäst kan beskrivas genom deras mångfald blir begreppet totalförsvar mycket brett. Vilka samhällsinstitutioner skulle kunna undantas från medlemskap i totalförsvarsfamiljen? Knappast någon, känns som ett logiskt svar.

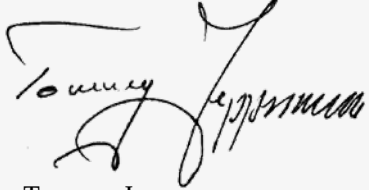

Tommy Jeppsson

VÅRT FÖRSVAR Nr 4, Oktober 2023

Noterat

5 **Minou Sadeghpour**
Civil beredskap, USA, Gulfen, Multiregional säkerhetskris, Afghanistan

EU-forskare om EU:s säkerhetspolitiska roll

7 **Jakob Lewander**
EU:s säkerhetspolitiska prövningar
Prövningarna växer.

Tema: Säkerhetspolitiken och totalförsvaret

11 **Eva Hagström Frisell**
En säkerhetspolitisk brytningstid
Det handlar både om att kunna påverka och anpassa oss.

14 **Björn Körlof**
Det civila försvaret måste ha en stark ledning
Den statliga budgeten för civilt försvar är ett sorgligt kapitel.

19 **Per Edling**
Var börjar försvaret av Sverige?
Svenskt territorium blir främst ett bas- och uppmarschområde.

22 **Jörgen Peters**
Det kommer att krävas mer av alla
Krigets krav måste vara dimensionerande.

24 **Tommy Åkesson**
Det är allvarstid
Det är bråttom.

Analys

26 **Jörgen Elfving**
En kuliss?
Korruption, kriminalitet och dåligt ledarskap.

28 **Tommy Jeppsson**
Armén växer
Att återuppbygga ett regemente är inget korttidsprojekt.

30 **Johan Engvall**
Centralasien tar steget ut ur Rysslands skugga
Kina är idag den ledande ekonomiska aktören.

33 **Lovisa Strömmer**
Utveckla akutkirurgin
Fungerande akutsjukvård är en helt nödvändigt i ett återskapat civilt försvar.

36 **Christian Braw**
Motståndsvilja
Motståndsvilja behöver synliga och hörbara symboler.

Ord i tiden

38 **Alexandra Anstrell**
Civilt försvar för rätt tid
Vi har inte råd att vänta på perfekta lösningar.

CIVIL BEREDSKAP I FOKUS

Arbetet med att stärka vår beredskap pågår på olika nivåer. Årets beredskapsvecka (före detta krisberedskapsveckan) på temat ”öva” närmar sig, och en stor andel av Sveriges kommuner planerar olika aktiviteter för att stärka vår motståndskraft.

Vidare har Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) tillsammans med andra centrala myndigheter arbetat fram en gemensam vägledande målbild för civil beredskap. Syftet med målbilden är att ge en inriktning till det samlade arbetet i en ny struktur.

Händelseutvecklingen i samhället står inte heller stilla. Säkerhetspolischefen höjde den 17 augusti terrorhotnivån från ett förhöjt till ett högt hot. Orsaken till beslutet är ett försämrat läge avseende attentatshot mot Sverige och bedömningen är att hotet kommer att bestå under en längre tid.

AKTUELLT USA

Den amerikanska nationella underrättelsetjänsten, med Avril Haines i spetsen, släppte i augusti den årliga nationella underrättelsestrategin. Strategin ger riktning för de kommande fyra åren. Fokus för strategin är den strategiska konkurrensen med Kina och Ryssland på den ekonomiska, politiska och militära arenan.

Avril Haines, chef för den nationella underrättelsetjänsten. Foto: U.S. Institute of Peace / Flickr.

”USA möter en alltmer komplex och sammankopplad hotmiljö som kännetecknas av strategisk konkurrens mellan USA, Kina och Ryssland. Rysslands pågående aggressionskrig mot Ukraina är ett tydligt exempel på detta. Utöver stater har subnationella och icke-statliga aktörer, från multinationella företag till transnationella sociala rörelser, en allt större förmåga att påverka, konkurrera om information och säkra eller hindra politiska och säkerhetsmässiga resultat. Det öppnar möjligheter för nya partnerskap och samtidigt nya utmaningar för amerikanska intressen”, skriver Haines i strategins förord.

Avril Haines pekar även på att gemensamma globala utmaningar såsom klimatförändringar, mänsklig säkerhet, hälsosäkerhet och nya teknologiska genombrott samspelar och får betydande konsekvenser som är svåra att förutse.

GULFEN

I mars 2023 genomförde Kina det första köpet någonsin av flytande naturgas från Förenade Arabemiraten i kinesisk valuta. Affären underblåste spekulationer om att länderna i Gulf Cooperation Council (GCC) är på väg att minska försäljningen av olja och gas genom det dollarbaserade systemet.

Gulf Cooperation Council (GCC:s) emblem. Källa: gcc-sg.org.

Medan Iran under en längre tid har försökt undvika affärer i dollar för att på så sätt undgå de finansiella sanktioner som införts av USA, har GCC-länderna, vars strategiska partnerskap med USA går tillbaka till 1970-talet, traditionellt sett stöttat det internationella dollarbaserade systemet.

Experter menar att GCC-länderna nu ändrar perspektiv och ser USA:s användning av exportkontroller, finansiella sanktioner och oljepristak mot Ryssland som farliga exempel som hotar den internationella ekonomiska ordningen. GCC vidtar därför åtgärder för att minska beroendet av den amerikanska dollarn och utforskar alternativa arrangemang som involverar Kina, Indien och andra regionala handelspartners.

I avsaknad av ett trovärdigt alternativ är det dock osannolikt att Gulfstaterna kommer att överge dollarn helt och hållet.

EN MULTIREGIONAL SÄKERHETSKRIS

Nigerias nye president, Bola Tinubu, tillträdde sitt ämbete efter en turbulent valsäsong under början på året. Av 94 miljoner registrerade väljare deltog endast 24 miljoner.

Presidenten har ärvt ett flertal politiska och ekonomiska utmaningar från sin föregångare, Muhammadu Buhari. Var tredje person är arbetslös, inflationen ligger på 22 procent och landet har stora säkerhetsproblem.

Presidentens egen situation är också osäker, eftersom han erhöll mindre än 50 procent av rösterna vid valet.

Experter anser att den viktigaste uppgiften för Tinubu är att ena landet, en svår uppgift i ett land som plågats mycket av multiregionala säkerhetskriser. Han måste nu uppnå större stabilitet och nationellt välstånd i Nigeria. Dessutom måste han stävja korruptionen, ta itu med den socioekonomiska ojämlikheten och förbättra styrningen genom radikala reformer.

Regeringen har förklarat att man har för avsikt är att lägga stor vikt vid den utbredda socioekonomiska ojämlikheten som underblåser våldet i landet och som har bidragit till militariseringen av lokalsamhällen.

President Bola Tinubus officiella porträtt. Foto: Nosa Asemota / Wikimedia Commons.

"The best defense is a good offense."

Jack Dempsey

AFGHANISTAN

I augusti är det två år sedan de amerikanska styrkornas tillbakadragande från Afghanistan och talibanernas militära övertagande. De förödande bilderna från Kabul, som skildrar kaos och förtvivlan, lever fortfarande skarpt i våra minnen.

Det är två år av sorg för Afghanistans yngre generation, som går i täten för ett fritt, demokratiskt och välmående land.

Talibanerna svek löftet, som de gav under förhandlingsprocessen i Doha, om att bilda en inkluderande regering och säkra kvinnor och flickors tillgång till utbildning. Enligt experter står Afghanistan inför omfattande utmaningar. Det handlar om ett djupt splittrat samhälle, en demoraliserad elit, en trasig ekonomi, ett utmattat civilsamhälle och en extremistisk etnoreligiös grupp som har kontroll över landet. Utmaningarna framöver är enorma och mångdimensionella. Men allt är inte förlorat och bedömare konstaterar att *status quo* inte är hållbart.

Talibaner överlämnar sig till afghanska nationella säkerhetsstyrkor. Foto: Resolute-SupportMedia / flickr.

Afghanistans mest värdefulla tillgång är landets yngre generation. Mer än 60 procent av Afghanistans befolkning är under tjugofem år. Bördan av att lösa krisen faller, precis som i många andra länder, på denna generation.

Minou Sadeghpour *är verksam som styrelseledamot i Allmänna Försvarsföreningen samt bevakar säkerhetspolitik och utvecklingen i omvärlden.*

EU:s säkerhetspolitiska prövningar

EU:s omedelbara säkerhetspolitiska prövningar har en tydlig geografisk inramning av de omedelbara närområdena söderut och österut. Utmaningen i det södra grannskapet blev dominerande under det förra decenniet med den arabiska våren 2011, det påföljande syriska kriget och migrationsströmmarna 2015. Rampljuset kommer inte att falna över Nordafrika och Levanten under kommande decennier, skriver ***Jakob Lewander****.*

I snart ett decennium har européer tampats med kriser av vitt skilda slag och ursprung. Kriserna fördjupar unionen, integrationen intensifieras. Men i samma takt växer också prövningarna och splittringarna inom samarbetet. Rysslands krig i Ukraina har intensifierat den geopolitiska prövningen i öst. Detta har orsakat en kedjereaktion som slutar långt inne i unionens kärna. Det sägs att utrikespolitik egentligen är inrikespolitik och sällan har det varit lika sant som när det gäller EU:s utvidgning österut. Krigets geopolitiska stress har i första hand flyttat utvidgningsprocessen mot Västra Balkan och Östliga partnerskapet. EU står därmed inför en enorm komplexitet som i förlängningen inte bara måste säkra utrymme för nya medlemmar utan också garantera styrningen av unionens själva fundament: demokrati, frihet och rättsstatens principer.

EN BAKGRUNDSDEKOR

Den Europeiska unionen (EU) är en global maktspelare i kraft av sin marknadsstorlek, sitt regelverk och sin förmåga att definiera regler och standarder på global handel. Robusta demokratiska rättsstater, tydliga konkurrensregler och öppna marknader utgör den struktur som europeisk välfärd har vilat på.

De senaste 15 åren har unionen tvingats till en omfattande krishantering av just den fria rörlighet som kännetecknar EU:s framgångssaga. Den globala finanskrisen spillde över i en nationell skuldkris, vilken i sin tur utvecklades till en kris gällande styrningen av den gemensamma valutan. Den socioekonomiska och säkerhetspolitiska instabiliteten runt Medelhavet mynnade ut i folkliga uppror, den så kallade arabiska våren. Det syriska exemplet blev en skådeplats för global geopolitik där flera stormakter ingrep för att stärka strategiska intressen.

År 2014 och i sista sekund, beslöt Ukrainas president Janukovytj att inte skriva under det associationsavtal som han själv förhandlat fram med EU inom ramen för det Östliga partnerskapet. Detta omfattade olika politiska och ekonomiska samarbeten mellan EU och sex länder som tidigare varit en del av Sovjetunionen: Armenien, Azerbajdzjan, Belarus, Georgien, Moldavien och Ukraina. 2008 hade Ryssland ingripit i en regional konflikt i Georgien, Sydossetien och Abchazien, vilket resulterade i en frusen militär konflikt. När Ukrainas president efter intensiva påtryckningar från Ryssland således lämnade det förhandlade avtalet följde massiva demonstrationer på Majdantorget i Kiev. Repressionen blev stark och Vladimir Putin svarade med att beväpna paramilitära miliser i Donbass i landets östra delar samtidigt som han lät invadera Krimhalvön.

De framtida utmaningarna för EU är många och komplexa. Foto: ClearDesign.se.

EU stod handfallet inför detta fullbordade faktum. Sommaren 2015 lamslogs det politiska landskapet av massiva flyktingströmmar från stridigheterna i Levanten. Konfliktlinjen inom unionen fick en tydlig öst-västlig delning där de östliga länderna var ytterst motsträviga mot en gemensam hantering av flyktingarna.

Midsommaren 2016 valde Storbritannien att lämna EU och i november samma år valdes republikanen Donald Trump till USA:s president. USA antog nu en öppet fientlig inställning till EU, frihandel och solidariteten inom Nato. Den amerikanska isolationismen inför säkerhetsläget i Europa och den transatlantiska relationen blev påtaglig. På ett partimöte i München uttryckte Tysklands förbundskansler Angela Merkel det som har kommit att bli EU:s centrala diskussionsämne sedan dess: den säkerhetsordning vi tidigare kände är förbi och européerna måste nu ta ansvar för sitt eget öde. En influensapandemi, Putins invasion av Ukraina och den efterföljande energikrisen kunde också läggas till denna bakgrundsmålning.

Utifrån Merkels uppmaning och den franske presidenten Emmanuel Macrons tal vid Sorbonne-universitetet om europeisk samling har det skrivits ett till synes oändligt antal tankepapper och tal om behovet av europeisk suveränitet och strategisk autonomi. EU:s höge representant för utrikesfrågor, Josep Borrell, insisterade på att EU:s måste ”lära sig att tala maktens språk” och anpassa sig till ”djungeln utanför trädgården”. Vid sitt tillträde beskrev ordförande von der Leyen sitt kommissionskollegium som ”en geopolitisk kommission”. Det är fortfarande oklart vilken vokabulär detta språk ska anta, hur pass långt denna autonomi ska nå, och framför allt, vad ’suveränitet’ faktiskt betyder idag. Geografin och dess egenheter ger oss dock en tydligare förståelse för unionens säkerhetspolitiska vägval i den närmaste framtiden.

MILJÖ, STABILITET, MIGRATION

EU:s omedelbara säkerhetspolitiska prövning har en tydlig geografisk inramning i de omedelbara närområdena söderut och österut. Utmaningen i det södra grannskapet blev tongivande under förra decenniet med den arabiska våren 2011, det påföljande syriska kriget och migrationsströmmarna 2015. Rampljuset kommer inte att falna över Nordafrika och Levanten under kommande decennier. EU måste ha en långsiktig, hållbar och ömsesidigt fruktbar relation med dessa länder på grund av genomslagskraften i dessas demografiska, socio-ekonomiska och politiska förutsättningar. Exemplen är många: ekonomisk knapphet och arbetslöshet bland den stora andelen ungdomar, utbredd ökenspridning, paramilitära styrkor som undergräver stabiliteten i Sahel och

intraregionala konflikter ifråga om Västsaharas status. Dessa faktorer får direkta återverkningar på såväl europeisk som nationell politik. Migrationsflöden från södra Medelhavet har förändrat många europeiska staters partisystem, vilket har sått stor splittring inom samhällen och mellan EU:s medlemsstater. Nationell avfolkning och intensiv immigration har fyllt betydande samhällsskikt med rädsla för de fria rörligheternas påverkan på samhällsutvecklingen.

Trots de ekonomiska påfrestningarna av coronapandemien och Rysslands krig i Ukraina har unionen inte avvikit från sitt kanske mest ambitiösa politiska projekt: den gröna omställningen. Detta innebär en genomgripande hållbar och fossilfri omställning av den industriella ordningen, vilket i sin tur kräver en teknologisk omställning, för vilken vissa kritiska mineraler är oundgängliga. Enligt EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen kommer kobolt, volfram, titan, litium m fl att få samma betydelse som tidigare olja och gas för världsekonomin. Därför anser hon att unionen bör arbeta mot större autonomi för att säkra sin industriella och ekonomiska position i det nya århundradet. Kina är idag den stora förvaltaren av dessa råvaror, vilket försätter EU i en strategisk beroendesituation mot detta land i den allmänna konkurrensen om dessa mineraler.

EU:s förpliktelser på klimatområdet återspeglas i lagstiftningen, men det återstår att se på vilket sätt den nationella implementeringen ska fortgå. Unionens klimatarbete har dessutom fått en säkerhetsmässig inramning. Denna omfattar relationer med tredje land i det sydliga närområdet, som ofta består av fattiga, auktoritära stater med svag förvaltning som är starkt utsatta för klimatförändringarnas ekologiska konsekvenser. EU:s huvudsakliga utrikes- och säkerhetspolitiska prövning ligger i att förena flera, kanske motstridiga, intressen i tredje land. De gäller det långsiktiga arbetet med miljö- och klimatanpassning, främjandet av unionens intressen på det gröna omställningsområdet samt understödjandet av social, ekonomisk och ekologisk utveckling.

> Det råder idag relativ samsyn bland medlemsländerna om att utvidgningsprocessen bör fortskrida.

Det upprepas ofta att utrikespolitik i själva verket är inrikespolitik och vice versa. För en aktör som är så stor och har så mångfaldiga intressen som EU är detta i hög grad sant men i lika hög grad komplicerat.

SPRATTLANDE ÖSTUTVIDGNING

I EU:s östra närområde har det ryska aggressionskriget sparkat i gång den avsomnade utvidgningsprocessen. Redan 2014, under Jean-Claude Junckers första år som kommissionspresident, slogs det fast att utvidgningsprocessen var lagd på is. EU hade då nog med interna bekymmer med sina 28 medlemmar. David Cameron hade inlett Brexit-processen samtidigt som Ungern och Polen hade påbörjat sina uppror mot unionens grundläggande värden och rättsstatens principer. EU behövde enighet och samsyn för att bli starkare på den globala scenen och idén om att ta in ytterligare medlemmar sågs därmed som en omöjlighet.

Stabiliteten på Västra Balkan blev med åren en allt viktigare fråga i takt med att Ryssland och Kina förankrade sina politiska och kommersiella intressen i området. Trots detta blockerade flera EU-länder, av inrikespolitiska skäl, utvidgningsprocessen, vilket skapade demoraliserande svallvågor i flera länder. När Putin sedan inledde invasionen av Ukraina genomgick emellertid EU en remarkabel förvandlingsprocess i vilken Georgien, Moldavien och Ukraina utlovades en ”europeisk framtid”.

Det råder idag relativ samsyn bland medlemsländerna om att utvidgningsprocessen bör fortskrida. Men, den är även kantad av ytterst besvärliga beslut som har stor potential att splittra medlemsstaterna i frågor om beslutsordning, försvarsgarantier, budgetfördelning och utformning av institutionerna. Både Frankrike och Tyskland har aviserat att denna utvidgningsrunda måste paras med en fördjupning av unionen för att inte riskera att EU:s arbete paralyseras av 35 medlemmar med vetorätt.

Utvidgningen av den Europeiska unionen har alltid haft en inneboende geopolitisk inramning och inkluderingen av de tidigare diktaturerna kring Medelhavet hade en stark geostrategisk komponent. Den stora skillnaden idag jämfört med utvidgningen 2004–2007 är tillståndet i omvärlden. Sovjetunionens och Warszawapaktens sammanbrott ledde till att Polen, Slovakien, Tjeckien och Ungern snabbt ansökte om medlemskap och skyndsamt anpassade sig till Köpenhamnskriterierna. Detta låg väl i linje med den europeiska integrationens

skapelseberättelse där andra världskrigets slut tjänade som starten på det europeiska fredsprojektet. Att dessa länder integrerades i unionen innebar en återvändo till deras europeiska hemvist från järnridåns tragiska delning av kontinenten. Idag finns ingen sådan berättelse bortom den geopolitiska realiteten. Dessutom hade EU ännu inte trätt in i det kristillstånd som sedan 2009 har präglat unionen. Även om EU:s ledare inte var odelat engagerade i utvidgningsprojektet fanns där dock en positiv berättelse för medborgarna.

I dag står EU däremot inför en knivskarp treudd av ytterst allvarliga politiska utmaningar. Först och främst gäller det den geostrategiska angelägenheten att knyta det Östliga partnerskapet och Västra Balkan till EU. Här måste utvidgningsprocessen och EU-medlemskapet infria sina traditionella löften om konsoliderade stadsstrukturer samt rättsstatlig och demokratisk styrning. Detta hjälper också ländernas inträde på den inre marknaden. För det andra måste EU lyckas med sina interna reformer för att internt stärka den rättsstatliga styrningen och möjliggöra en smidig beslutsordning. Denna faktor kommer att bli central om EU ska bli en aktör att räkna med i ett multipolärt världssystem. Att manövrera en sådan process kommer att bli svårt för medlemsstaterna. Om vetorätten ska överges på känsliga områden som utrikes- och säkerhetspolitik samt skatteområdet kommer konfliktlinjer att uppstå. Frågan om hur EU ska fungera under och efter utvidgningen är kanske den svåraste prövningen för unionen med alla splittrande faktorer mellan medlemsstaterna. Få, om ens någon, verkar vara intresserade av att öppna en ny fördragsprocess. För det tredje, och denna punkt glöms ofta bort i diskussionerna om EU:s framtid, måste EU:s ledare, Europaparlamentet och nationella församlingar få med medborgarna på projektet. I takt med att EU-politiken fördjupas och får mer medialt utrymme växer även EU som politisk resurs. Utvidgningsprocessen ingår i detta paket. När fler politiskt och ekonomiskt instabila stater knyts till EU-samarbetet ökar även de politiska insatserna på nationell nivå, särskilt i länder med många och volatila partisystem. En stor del av den nuvarande budgetfördelningen kommer att landa i andra länder än de nuvarande. Frågan är om den geostrategiska hänsynen räcker för att övertyga medborgare och politiska entreprenörer. EU:s utrikesfrågor är nationella, och lika viktiga.

Jakob Lewander *är utredare vid Sieps (Svenska institutet för europapolitiska studier).*

Foto: Betexion / Pixabay.

En säkerhetspolitisk brytningstid

För svensk del handlar det framför allt om en mental omställning. I denna säkerhetspolitiska brytningstid kan vi inte enbart utgå från våra värderingar om hur vi vill att världen ska se ut. Vi måste också agera realpolitiskt och pragmatiskt för att hantera hur den faktiskt ser ut.

Eva Hagström Frisell

Sverige befinner sig mitt i en historisk brytningstid för såväl europeisk som global säkerhet, vilket leder till säkerhetspolitiska omprövningar i stora delar av Europa. Den nödvändiga omställningen präglas dock av en grundläggande osäkerhet om framtidsutvecklingen och flera svåra avvägningar. För svensk del krävs i synnerhet en mental omställning, från att se världen som vi vill att den ska vara till hur den faktiskt ser ut.

Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina utgör en tydlig brytpunkt i europeisk historia. Den markerar slutet på den samarbetsinriktade europeiska säkerhetsordningen som etablerades efter det kalla krigets slut. Rysslands agerande har sedan 2008 istället syftat till att uppnå en säkerhetsordning baserad på den starkes rätt och stormakters rätt till inflytande över sina grannländer. Detta föranleder nu en säkerhetspolitisk omprövning i stora delar av Europa. Istället för att hoppas på att kunna upprätthålla säkerhet tillsammans med Ryssland handlar det om att skapa säkerhet mot Ryssland genom en ny form av uppdämnings- eller invallningspolitik. Nato och EU har påbörjat en omställning för att förstärka försvaret av Europa och ger ett omfattande stöd till Ukraina. Enskilda länder genomgår stora säkerhetspolitiska omvälvningar och ökar försvarssatsningarna.

Rysslands agerande symboliserar även den brytningstid som världen befinner sig i. Rysslands krig i Ukraina utgör ett tydligt brott mot internationell rätt och den regelbaserade världsordningen som tar sin utgångspunkt i FN-stadgan. Även Kina utmanar emellertid den regelbaserade världsordningen och försöker omformulera den utifrån sina intressen och värderingar. Kinas militära uppbyggnad och aggressiva agerande i Sydkinesiska havet, vid gränsen mot Indien och inkluderande Taiwan, utgör därtill ett allvarligt hot mot länderna i den indopacifiska regionen. Detta gör att USA, men även många europeiska länder, stärker sina allianser och ökar den militära närvaron i regionen.

Ryssland och Kina utgör därmed de främsta hoten mot den regelbaserade världsordning som fram till nu i stor utsträckning har upprätthållits av de västliga demokratierna i USA och Europa, men även demokratiska länder i andra delar av världen. Tillbakagången för demokrati som styrelseskick i världen innebär dock att de västliga demokratierna kan räkna med mindre stöd i detta arbete. En allt större grupp av länder vill istället balansera mellan olika stormakter och undvika att ta ställning i konflikten mellan västvärlden och dess utmanare. Många utvecklingsländer eftersträvar därtill en ordning som i större utsträckning tar deras intressen i beaktande.

Denna ökande globala maktkamp spiller över på många samhällsområden. Handel, investeringar, kontroll över kritisk infrastruktur, energi, cyber, information, forskning och teknikutveckling utgör i ökande utsträckning en del av staters säkerhetspolitiska verktygslåda. Detta innebär att globaliseringen och det globala samarbetet på många områden går tillbaka och förändras. Det sker en ökande uppdelning av världen

i olika block av likasinnade stater. Därmed försvåras också samarbetet mot gränsöverskridande hot och problem som pandemier, migration, terrorism, organiserad brottslighet och klimatförändringar.

Alla europeiska stater behöver hantera denna säkerhetspolitiska brytningstid. I Norden har flera analyser av det säkerhetspolitiska läget och förändringar redan gjorts. I Danmark gjordes en säkerhetspolitisk analys i september 2022, och i juni 2023 antogs en ramöverenskommelse om försvaret för perioden 2024–2033. I Norge sammankallades en försvarskommission för fjärde gången sedan andra världskrigets slut, vilken levererade sin rapport i maj 2023. Den norska regeringen förbereder nu ett försvarsbeslut för perioden 2025–2028.

För finsk och svensk del är den säkerhetspolitiska omprövningen historisk genom ländernas medlemskap, respektive kommande medlemskap, i Nato. Detta innebär en betydande politisk såväl som militär omställning, som behöver omhändertas i kommande säkerhetspolitiska inriktningar och försvarsbeslut. Pågående förhandlingar med USA om fördjupat försvarssamarbete kommer därtill att skapa nya förutsättningar för amerikansk militär närvaro i de nordiska länderna. Finlands president Sauli Niinistö framhöll, när Finland blev medlem i Nato i april 2023, att ”den militära alliansfrihetens era i vår historia är slut. En ny era börjar.” och den svenska Försvarsberedningen framhöll i juni 2023 att ”Sveriges kommande medlemskap i Nato innebär den största förändringen av svensk försvarspolitik på över 200 år.”

Den säkerhetspolitiska omställningen försvåras dock av att vi ännu inte vet hur varken den europeiska eller den globala ordningen kommer att se ut framöver. Det handlar således både om att försöka påverka ordningen i den riktning som vi vill att den ska utvecklas och samtidigt kunna anpassa oss efter hur den faktiskt kommer att se ut. Det handlar till exempel om att stärka samarbetet inom Nato och EU samt öka dialogen med och stödet till utsatta stater i Europa, till exempel på västra Balkan och i Östeuropa, samt globalt. Samtidigt måste vi förbereda oss på att Rysslands krig i Ukraina kan bli långvarigt och att det kan komma att eskalera till att även omfatta andra

Som Natomedlem måste vi inte bara ha förmåga att motta militär hjälp utan också kunna ge sådan.
Foto: Erik Westberg / Försvarsmakten.

Ett ökat samarbete mellan Nato och EU, liksom en fortsatt stark transatlantisk länk, utgör viktiga fundament för de demokratiska länderna på ömse sidor om Atlanten för att effektivt kunna stå upp mot antagonistiska autokratier. Foto: NATO.

länder i Europa eller att en militär konflikt bryter ut i den indopacifiska regionen, till exempel kring Taiwan.

Den nödvändiga omställningen försvåras också av att behoven att återta försvarsförmåga är omfattande i alla europeiska länder. Att fylla den redan existerande försvarsorganisationen med personal och materiel, som därtill är utbildad och samövad, kommer att kräva stora ekonomiska tillskott. Om ambitionerna därtill höjs så kommer det att krävas försvarsutgifter som blir ekonomiskt kännbara och påverkar de medel som finns tillgängliga för andra samhällsområden. Stater i Europa kommer också att behöva ta ett ökat ansvar för europeisk säkerhet i takt med att USA flyttar sitt fokus mot Kina och säkerheten i den indopacifiska regionen. De europeiska länderna kan dock inte enbart fokusera på europeisk säkerhet, utan behöver även kunna bidra till att hantera ett förvärrat säkerhetsläge i den indopacifiska regionen samt instabilitet i Afrika och Mellanöstern. Begränsade resurser kommer dock att tvinga fram svåra prioriteringar.

> ”Alla europeiska stater behöver hantera denna säkerhetspolitiska brytningstid.

För svensk del handlar det framförallt om en mental omställning. I denna säkerhetspolitiska brytningstid kan vi inte enbart utgå från våra värderingar om hur vi vill att världen ska se ut. Vi måste också agera realpolitiskt och pragmatiskt för att hantera hur den faktiskt ser ut. En viktig fråga blir hur vi ska kunna kombinera våra värderingar med nödvändiga realpolitiska avvägningar. I detta kan värdefulla lärdomar dras från Finlands förmåga till strategisk omprövning.

Eva Hagström *Frisell är forskningsledare vid Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) och tjänstgjorde under våren 2023 som sekreterare i Försvarsberedningen.*

Det civila försvaret måste ha en stark ledning

Ledningen av de fredstida förberedelserna kräver en ansvarsstruktur inom civilt försvar som tydligt kan hålla ihop alla dess verksamheter så att de tjänar totalförsvarets behov för krig. Denna ansvarsstruktur har nu beslutats. Ansvaret för ledningen av den civila delen av totalförsvaret i fred har fått en form som måste börja verka, så snart beslut om regioner och kommuners ansvar har fått en tydligare prägel.

Björn Körlof

Nedanstående artikel tar upp ett antal aspekter, inkluderande vissa Nato-perspektiv, på det civila försvarets problem och utvecklingsmöjligheter. Försvarsberedningen (FB) kommer under hösten 2023 att arbeta med frågor som rör det civila försvaret inom ramen för en uppbyggnad av hela totalförsvaret. Ett betänkande inom detta område är aviserat till december 2023.

Artikeln belyser området med att söka besvara en grundläggande fråga: har det civila försvaret möjligheter att, inom en Natoram och tillsammans med Försvarsmakten, effektivt kunna leda hela verksamhetsområdet i fred och vid höjd beredskap för krig?

Här bör särskilt betonas uttrycket *att leda verksamhet inom hela området för civilt försvar*, något som, enligt lagen om totalförsvar, avser all den samhällsverksamhet som inte är militär verksamhet och som ska förberedas i fred och bedrivas vid högsta beredskap.

Skälet till betoningen på behovet av en tydlig ledningsform inom det civila försvaret, såväl i fred som vid höjd beredskap, hänger samman med att civilt försvar, till skillnad från det militära, inrymmer en påtaglig förvaltningsmässig komplexitet. Denna komplexitet har gjort sig starkt påmind sedan statsmakterna i FB 2015 beslöt att ”planeringen inom totalförsvaret skulle återupptas”.

Fördröjningen av ”återupptagandet” har inom den civila delen av totalförsvaret lett till stora problem. Ett exempel på senfärdigheten i beslutsmaskineriet är att den utredning om kommuners och regioners grundläggande beredskapsansvar vid fredstida kriser och höjd beredskap som efter regeringsskiftet tillsattes våren 2023, borde ha tillsatts och arbetat parallellt med den Holmbergska utredningen om ansvarsstrukturen inom civilt försvar. Då hade planeringen på lägre regional och lokal nivå kunnat börja med fastlagda rättsliga ramar mycket tidigare än vad som nu sker. Ett långt utredningsarbete, ännu inte färdigt, särskilt inom området försörjningssäkerhet och näringslivets medverkan, har också medfört en lång försening av planering och uppbyggnad av civilt försvar med konsekvenser för hela totalförsvaret.

Vad beror dessa planeringsproblem på? En anledning är att den förvaltningsmässiga styrningen av det militära försvaret skiljer sig radikalt från det civila. Det militära försvaret leds av en chef och hålls i princip samman i en myndighet med en sammanhållen långsiktigt utformad budget. Det militära försvarets förmåga, med stöd av budgetmedel i en ram, är i princip också inriktad på att säkerställa en tydlig förmåga i krig.

Förstörda bostäder innebär behov av kapacitet dit människor kan evakueras. Foto: WiR_Pixs / Pixabay.

Det civila försvaret leds i stället av ett stort antal myndigheter på central, högre regional, lägre regional och lokal nivå med sinsemellan helt olika ansvar. Dessa styrs av en mängd olika författningar inriktade på, i fredstid, en specifik typ av civil verksamhet (sjukvård, polisiär verksamhet, trafik etc). På lokal och regional nivå är de utformade med ansvar som bygger på långtgående kommunalt självstyre. Därför tilldelas budgetmedlen till dessa olika fredstida verksamheter på olika sätt, genom bl a kommunal beskattningsrätt. Tunga kommunala verksamheter, som är av stor betydelse för civilt försvar, kräver stora extra resurser vid höjd beredskap och måste finansieras genom statliga medel.

Planeringen inom civilt försvar lades ner för över 20 år sedan och det finns därför stora brister i kunskap och erfarenhet om civilt försvar och totalförsvar, vilket starkt påverkar förutsättningarna för planering och verksamhet inom detta område.

Det fordras särskild kompetens för planering inom civilt försvar. Därför finns ett stort behov av utbildning och övningsverksamhet för att bygga upp erfarenhet av hur olika problem ska hanteras inom planeringen och hur verksamhet ska ledas under höjd beredskap. Behoven är speciellt stora hos nyligen anställd personal, något som kräver särskilda insatser.

Möjligheterna att samlat kunna leda alla dessa olika verksamheter inom civilt försvar är beroende av att flera olika förmågor inom civilt försvar snabbt kan utvecklas vid behov. Här nedan berörs vad som torde vara allvarliga brister i denna förmågebredd.

Ledning av det civila försvaret under höjd beredskap kräver – enligt tydligt stadgande i lagen om totalförsvar – förmåga att i fredstid förbereda denna ledningsförmåga för kriget. *Ledningen av de fredstida förberedelserna* måste alltså kunna utövas med kraft redan nu, något som också kräver beaktande av ett fullvärdigt Natomedlemskap.

För ledningen av de fredstida förberedelserna behövs en ansvarsstruktur inom civilt försvar som tydligt kan hålla ihop alla det civila försvarets verksamheter så att de tjänar totalförsvarets behov för krig, och inte främst den fredstida verksamheten. Denna ansvarsstruktur har nu beslutats under hösten 2022. Ansvaret för ledning av den civila delen av totalförsvaret i fred har sålunda fått en form som måste börja verka, så snart beslut om regioner och kommuners ansvar fått en tydligare prägel.

Detta sätt att resonera följer den logik som lagen om totalförsvar bygger på, nämligen dels militär och civil verksamhet, och dels förberedelser i fred samt all verksamhet som ska bedrivas vid högsta

beredskap. Logiken visar därför på sex olika relationer mellan verksamheterna som kräver uppmärksamhet när frågor om ledning ska bemästras. De indikerar ett starkt behov av integrerade ledningsformer också i relationerna mellan alla verksamheter. Här bör därför understrykas att ledningsintegrering mellan civilt och militärt försvar blir ett starkt uttalat behov under höjd beredskap på alla nivåer inom totalförsvaret, något som måste förberedas och övas i fredstid.

Fyra frågeställningar som rör dessa sex relationer är angelägna att nu söka bemästra.

En viktig fråga gäller om det rättsliga regelverk som främst civilt försvar arbetar inom är väl anpassat till kraven på en effektiv ledning av förberedelserna i fredstid, liksom också ledning av verksamhet i krig. Övergången mellan dessa båda tillstånd måste kunna ske snabbt och friktionsfritt med stöd av ett enkelt och tydligt regelverk. Detta regelverk är, trots de olika besluten från hösten 2022, emellertid behäftat med tre tydliga brister.

> ”Krigets exceptionella effekter på samhället kräver uppbyggnad av stora extra resurser.

- En brist gäller att det råder oklarhet i författningarna om hur vi ska hantera hybridkrigshoten i fredstid. Det räcker med att peka på cyberhot, påverkansoperationer, spioneriverksamhet och annan säkerhetshotande verksamhet,
- En annan brist gäller att det i samma författningar förekommer att bestämmelser för fredstida kriser blandas med bestämmelser för höjd beredskap. Det har dessutom sedan länge förekommit en terminologi som inte stämmer med andan i regeringsformen (RF) och lagen om totalförsvar. Någon ändrad terminologi än den som RF och nuvarande lag anger bör inte ske, endast att denna terminologi strikt följs i författningsuppbyggnaden.
- En tredje klar brist är att det saknas juridiskt tydlig föreskriftsrätt för beredskapsansvariga myndigheter på högre nivåer i förhållande till lägre nivåer vad gäller inriktning av beredskapsförberedelser i fredstid. Krav på ”samverkan” eller ”att verka för”, vilka är de begrepp som nu används i författningarna, är alltför svaga rättsliga instrument att arbeta med när det gäller krav på beredskapsförberedelser för krig.

En andra fråga gäller huruvida den ansvarsstruktur som nu införts med sektorsmyndigheter, beredskapsmyndigheter, civilområden, regioner, länsstyrelser och kommuner är anpassad till den ledningsform som en Natokontext kan komma att kräva.

Frågan är komplex och kan besvaras först när den militära operativa planeringen inom Nato för det nordeuropeiska området fått gestalt. Då måste det civila försvaret få en tydlig förmågeprofil för en ledning som stämmer med Natoplaneringen.

Här bör understrykas den tunga roll som civilområdena måste få i en sådan kontext. Exemplet med hela Nordkalotten eller Östersjöområdet som militära operationsområden visar på denna betydelse. Om inte tillräckliga resurser av olika slag kan nå stridande Natostyrkor i tid blir kraften i de militära operationerna snabbt försvagad.

Detta ställer stora krav på samverkan och samordning med motsvarande civila ansvars- och beslutsstrukturer i de närmast berörda grannländerna. Frågor om transporter, skyddade genommarschområden, skyddad sjöfart och lufttrafik blir viktiga för stödet till den civila verksamheten i hela vårt närområde, liksom för vår egen förmåga att ta emot stridskrafter och annat stöd från Nato. Detta kräver naturligtvis utbildning och övning redan i fredstid, något som måste ingå i förberedelsearbetet. Stora krav på utbildning och övning kommer att behövas i hela strukturen.

Detta leder in på ett tredje fokusområde. Det handlar om hur vi säkerställer tillräcklig försörjning med materiel, förnödenheter, sjukvård, livsmedel, energi, o s v i vårt land och i vårt närområde om Nato, och därmed vi, skulle hamna i krig. Här bör observeras att Natos s k Seven Baseline Requirements ställer krav på oss i bl a dessa hänseenden.

Förutsättningar för att upprätthålla tillräcklig försörjning med allt som krävs för att uthålligt kunna bedriva krig kräver näringslivets medverkan i totalförsvarsplaneringen. Det innebär att många viktiga företag måste förberedas för att fortsätta sin verksamhet vid höjd beredskap och kunna leverera varor och tjänster till hela totalförsvaret på ett uthålligt och säkert sätt.

Hur vi söker lösa detta är fortfarande oklart. Frågan är om vi ska skapa en ny form av s k K-företag (i avtalsform), alternativt med ”poolade” företag, vilket gällde under det kalla kriget för t ex byggnads och reparationsföretag, eller om vi måste

En återetablering av byggnads- och reparationsberedskapen skulle innebära återkomsten av en viktig totalförsvarsresurs. Foto: PxHere.

lagstifta om skyldigheter för viktiga företag att fortsätta sin krigsviktiga verksamhet vid höjd beredskap. Dessa frågor måste nu få fungerande lösningar.

Hur besluten om detta än utformas står det klart att lösningarna kommer att dra med sig betydande kostnader. Men samtidigt är det viktigt att se till att de lösningar som kraftigt ökar vår säkerhet och minskar vår sårbarhet under krigsförhållanden också ger oss betydande stryktålighet för de olika påfrestningar som kan drabba oss även i fredstid. Detta gäller också företagen.

Frågor om plikt och krigsplacering av olika kategorier personal måste också lösas för att säkerställa fungerande verksamheter både i offentlig och privat sektor vid höjd beredskap.

En fjärde frågeställning handlar om ekonomi med bäring på civilt försvar.

Ekonomi handlar i grunden om två viktiga dimensioner, inte minst när det gäller statlig ekonomi, nämligen finansiering och budgetering. Här gäller det statlig ekonomi, detta av det enkla skälet att kriget måste vara en statlig angelägenhet, inte en privat eller en kommunal fråga.

Fredssamhällets kostnader för kris, i kommuner, i privat verksamhet och för staten, liksom uppbyggnad av resurser för att hantera kris i fredstid, utgör självfallet viktiga ingångsvärden också för krigstida behov. Men kriget kommer att ställa exceptionella krav på samhället vad gäller skydd av civilbefolkningen, redundans i infrastruktur, lagringsbehov, sjukvårdsbehov, försörjning med livsmedel, värme, vatten o s v. Försvarsmaktens behov innebär uppbyggnad av stora extraresurser som staten måste finansiera. Hur staten väljer att skapa finansieringskällor för detta, vare sig det gäller skatter, avgifter eller lån, berörs inte här. Det finns för- och nackdelar med alla dessa olika sätt. Finland har visat på några långsiktigt fungerande lösningar, som också tycks vara anpassade till EU-lagstiftningen.

Det bör dock understrykas att i den mån staten behöver bidra till t ex kommunsektorn för olika ändamål som har med krigsbehovens förmågeuppbyggnad att göra, är det självklart att staten också måste kunna ställa krav på hur dessa medel används och hur de återredovisas. Här kan kommunalt självbestämmande inte göra sig gällande.

När det gäller den statliga budgeten för civilt försvar är den f n ett sorgligt kapitel. Här krävs en tydlig uppstyrning.

Syftena för det civila försvaret bör bestämma riktningen för hur budgeten ställs upp och hur medlen fördelas. De förmågor som då skapas måste också ses i förhållande till de krav Nato har i sina Baseline Requirements, krav som Sverige som medlem i Nato måste leva upp till

Sektorsområdena, t ex energiförsörjning, bör vara utgångspunkt för styrning mot identifierade mål, Statligt, kommunalt eller privat huvudmannaskap är inte alltid det relevanta. I stället bör vikten ligga på vilken försvarseffekt som kan uppnås med statligt satsade budgetmedel inom sektorerna, liksom också hur staten kan följa upp att avsedd förmåga nås.

Uppföljningen bör ske i förvaltningsformer som motsvarar ansvarsstrukturen för civilt försvar. De sektorsansvariga myndigheterna kan då följa upp hur beredskapen för krig byggs upp genom styrning av civilområden, genom regionerna och kommunerna samt återredovisning från dessa.

Björn Körlof *är tidigare generaldirektör, riksdagsledamot och reservofficer.*

En robust ledningsstruktur behövs på kommunal, regional respektive på riksnivå. Foto: RDNE Stock project / Pexels.

Välkomna att söka bidrag för åtgärder som bidrar till stärkandet av Sveriges försvar och fredsbevarande åtgärder.

Berättigade att söka är frivilliga försvarsorganisationer och organisationer som verkar för stöd till samhälle och individer.

Ansökningar kan göras under två perioder per år:
1 april – 1 september och 1 oktober – 1 mars

För ansökningsformulär och mer information, se hemsidan.

Källvikenstiftelsen

www.kallvikenstiftelsen.se

Var börjar försvaret av Sverige?

Var börjar egentligen försvaret av Sverige? ”Långt bortom riksgränsen”, är ett alltför enkelt svar. Med tanke på hur liten världen håller på att bli, att en väpnad kamp är viljestyrd, och att tvångsmedlen är så pass diversifierade, är det i våra hjärnor som försvaret av Sverige börjar.

Per Edling

För generationer officerare har försvaret av Sverige börjat utmed de svenska territorialvatten- och landgränserna. Vi har kunnat unna oss att främst fokusera på oss själva och våra egna intressen. Under drygt tvåhundra år har vi som alliansfria kunnat betrakta stora skeenden i Europa från sidan. Denna tid är förbi. Som en del av Nato blir Sverige på allvar en deltagare i spelet om den nordatlantiska och nordeuropeiska säkerheten.

I denna artikel argumenterar jag för att våra uppfattningar om svensk säkerhet påverkas av tre faktorer, förutom den snabba teknologiska utvecklingen som ofta betonas i liknande sammanhang. Den första faktorn är att vara medlem i en försvarsallians, medan den andra är den militärgeografiska förändring som globalisering, Natomedlemskap och smältande polarisar leder till. Den tredje är en öppet aggressiv motståndare. Tillsammans skapar dessa tre faktorer ett kraftfält som påverkar synen på var försvaret av Sverige börjar och vad det egentligen betyder.

Att vara medlem i en försvarsallians innebär att vi svenskar behöver lära oss att överlåta delar av vårt försvar på någon annan, på samma sätt som vi skyndar till våra allierades hjälp. Deltagande i Enhanced Forward Presence, Air Policing, samt Natos marina stridsgrupper och skydd av hangarfartyg, måste ses som investeringar i svensk säkerhet, snarare än att enbart uppmärksamma att förbanden saknas här hemma i Sverige. Ett annat exempel är att Nato sedan 2022 har pekat ut Ryssland, terroristgrupper och Kina som potentiella motståndare. Diskussioner om sådana frågor borde äga rum också i Sverige, d v s samtal om vilken del av Europa som ska försvaras först, liksom om terroristbekämpning och effekterna av amerikansk fokusförskjutning mot Sydkinesiska havet. Vi behöver också förstå vad det innebär att bidra till politisk enighet och militär styrka som ytterst syftar till att med kärnvapen avskräcka en presumtiv motståndare från att våga ett anfall på något av alliansens medlemsländer.

Världen är sammankopplad av transnationella nätverk och flöden av bland annat människor, energi, råvaror och data. Varannan tugga mat som vi äter i Sverige är importerad, men även de övriga tuggorna är beroende av import av reservdelar, drivmedel och konstgödsel. Industrierna har nästan inga egna lager av rå- eller insatsvaror. Pärlbandet av fartyg till sjöss utgör industrins rörliga lager. Flödet av svenska varor och tjänster till kunder utomlands är mycket viktigt för vår bruttonationalprodukt.

Varje dag lämnar svenska varor till ett värde av fem miljarder kronor hamnarna i närområdet. Arktis isar smälter, vilket kommer att öppna upp Nordostpassagen från Ostasien till Europa. Vägen blir cirka 40 procent kortare när sjötrafiken kan passera norr om Ryssland. Med Sverige och Finland i Nato ändras de militärgeografiska förutsättningarna. Vårt närområde är en stor del av Natos norra front. Vår försvarsgräns flyttas österut till alliansens gräns mot Ryssland, norrut till Arktis, i väster till USA samt flera tusen kilometer söderut. Den pågående och världsomspännande kraftmätningen gör att Sverige måste skydda svenska och allierade intressen även i *the global commons*, d v s de globala allmänningarna på det fria havet och dess botten, i luftrummet, i rymden och i cyberrymden.

Insatsmiljön för svenska förband vidgas väsentligt. Detta innebär ett behov av en mental omställning för all personal. Foto: Axel Öberg / Försvarsmakten.

Nato har flera potentiella motståndare, men det råder inget tvivel om att det är Rysslands anfallskrig mot Ukraina som har gjort att Sverige ansökt om medlemskap i alliansen. Den hänsynslösa krigföringen i Ukraina visar att Ryssland har för avsikt att återta sin plats som supermakt. Det får kosta vad det kosta vill att återupprätta det ryska kejsardömets gränser. De konventionella markstridskrafterna räcker förmodligen just nu inte till för att öppna ytterligare en front, men huvuddelen av sjö-, luft- och cyberstridskrafterna samt massförstörelsevapnen är av allt att döma intakta. Västvärldens underrättelsetjänster försöker bedöma när Ryssland är starkt nog för att våga nästa steg.

En storskalig rysk kust- eller landgränsinvasion av ett Natoland ter sig osannolik, men aktiv krigföring mot energi-, handels- och datanätverk är mer trolig. Redan idag möter alliansen ryska intressen i hela frontavsnittet från Nordkalotten till Sahel. Ett bra exempel är att den förre ryske presidenten Medvedev anser att västs undervattenskablar är legitima mål, ett annat är de konfrontationer som sker med Wagnergruppen i Afrika. En annan tänkbar rysk åtgärd är att realisera hoten om att bryta mot kärnvapentabut, men risken för eskalation till världskrig verkar än så länge ha dämpande effekt. En ensam kryssningsrobot mot en östeuropeisk huvudstad eller tillfällig ockupation av en ö i Östersjön, mest för att öka det politiska trycket, kanske inte är tillräckligt för att västs kärnvapenmakter ska sätta världen i brand.

> ”Varannan tugga mat som vi äter i Sverige är importerad.

För en rationell motståndare behöver tre faktorer vara uppfyllda för att det ska vara värt att riskera ett anfall: vilja, fördelaktig styrkebalans och tillfälle. Beträffande den ryska viljan råder det inga tvivel. När det gäller den ryska förmågan är vi inte riktigt överens om tidpunkten när den har återfått tillräcklig styrka, men den enda faktorn som vi själva kan påverka är att inte ge Ryssland något tillfälle. Den nednötning som de konventionella ryska stridskrafterna förorsakats på grund av det ukrainska motståndet kommer förmodligen inte att kunna ersättas på kort sikt, vare sig av industrin eller av det militära utbildningssystemet. Således finns nu ett gynnsamt läge för väst att återuppbygga ett starkt försvar samtidigt som vi håller upp en hög gard mot den breda paletten av ryska maktmedel.

Det kommer att vara viktigt att öka försvarsviljan och bibehålla den politiska enigheten kring våra säkerhetspolitiska val, liksom också att anpassa de juridiska ramverken och förstärka banden mellan Natos och EU:s medlemsländer. Vi måste försvara oss mot kränkningar, informations- och cyberangrepp samt göra vår ekonomi helt oberoende av Ryssland.

Som allierad måste Sverige anta en mer framåtriktad strategi. Vid en konflikt i vårt närområde gäller det att delta i alliansens gemensamma luftförsvar samt säkra flödena från Nordsjön till västkusthamnarna, genom Östersjöinloppen och till de viktigaste hamnarna i Östersjön, Finska viken och Bottniska viken. Det svenska territoriet blir främst ett bas- och uppmarschområde, en utgångspunkt mot Nordkalotten och Baltikum för svenska och allierade förband. Om konflikten utspelar sig någon annanstans är det där svenska förband ska uppträda. Svenska väpnade styrkor ska vara starka, snabba och kunna sättas in där de behövs bäst.

Var börjar egentligen försvaret av Sverige? ”Långt bortom riksgränsen”, är ett för enkelt svar. Med tanke på hur liten världen håller på att bli, att en väpnad kamp är viljestyrd, och att tvångsmedlen är så pass diversifierade, är det i våra hjärnor som försvaret av Sverige börjar. Vi måste tänka nytt för att kunna möta de krav som ställs på att vara en del i en försvarsallians, en del av den pågående militärgeografiska förändringen samt öppet aggressiva motståndare. Denna mentala omställning kommer inte av sig själv. Att diskussionen pågår i en försvarsintresserad skara är en bra början, men det räcker inte. Den måste föras i vårt samhälles alla delar: We are NATO!

Per Edling *är kommendör och operationsledningens planeringschef.*

Det kommer att krävas mer av alla

Den folkliga förankringen är en av de främsta styrkorna i det svenska totalförsvaret. Den ska vi ta med oss in i det kommande Natosamarbetet och se till att behålla. Frivilligas engagemang måste tillvaratas och bjudas in till planering och övningar.

Jörgen Peters

Den säkerhetspolitiska utvecklingen i Sveriges närområde ger anledning att påskynda återuppbyggnaden av totalförsvaret, och inte minst det civila försvaret. Den 16 maj 2022 fattade den dåvarande regeringen, med brett stöd i riksdagen, beslut om att ansöka om medlemskap i Nato. Den 5 juli 2022 undertecknade samtliga Natoländer anslutningsprotokollet för Sverige. Till dess att samtliga Natoländer har ratificerat vår ansökan om Natomedlemskap har Sverige status som inbjudet land (invitee), vilket innebär en gradvis integrering i Natos strukturer. Viktigt är att det är Sverige som går med i Nato. Ibland kan vi få uppfattning att det endast handlar om Försvarsmakten. Natomedlemskapet kommer att påverka nästan alla verksamheter på alla nivåer i statsförvaltningen, även kommuner, näringsliv och civilsamhället och därmed vår samlade totalförsvarsplanering.

Natos civila beredskap, som syftar till att ge alliansen motståndskraft, är en avgörande del av samarbetet. Därför har ett Natomedlemskap stor påverkan på det svenska civila försvaret, där både den regionala och lokala nivån får en betydelsefull roll.

Civilt försvar handlar om hela samhällets motståndskraft vid krigsfara och krig. I Sverige har det civila försvaret en lång tradition och en stark folklig förankring, vilket är bra. Vi behöver dock se tillbaka på vad som skett de senaste 40 åren för att förstå var vi står nu och vad Natomedlemskapet kommer att innebära.

Sedan kalla kriget kan några olika faser identifieras som påverkat utvecklingen inom området: kalla krigets slut, den strategiska pausen, globaliseringen och krisberedskap.

Efter den strategiska pausen återuppbyggs totalförsvaret och framför oss har vi ett Natomedlemskap. Forskning visar att ansvaret för hanteringen av kriser och krig under dessa perioder till del förskjutits och pendlat mellan rent statligt ansvar och ett större individuellt ansvar. Nu fokuseras åter mer på staten och det offentligas ansvar men med ett fortsatt ansvar på individen. Vi måste ha med oss dessa perspektiv och förstå dess styrkor och svagheter när vi åter bygger upp totalförsvaret inför ett medlemskap i Nato.

Beslut är taget om sektorsansvariga myndigheter och civilområden, vilka är under uppbyggnad. Det räcker inte, menar jag, vi måste få ”muskelminnet” på plats, fler måste bli involverade. Civil beredskap handlar om förmågan att förebygga och hantera fredstida krissituationer, krigsfara och ytterst krig. Den skapas i hela samhället, hos myndigheter, kommuner, regioner, företag och frivilliga. Tempot måste öka inom alla områden, på alla nivåer.

Från Ukraina ser vi dagligen exempel på hur viktigt det civila försvaret och det medborgerliga engagemanget är. Den ukrainska civilbefolkningen håller samhället i gång genom att gång efter annan reparera skadad infrastruktur, se till att barn får skolgång, att livsmedels- och dricksvattenförsörjning fungerar och att sjukhusvård säkerställs. Det civila försvaret ska även bidra till att den militära förmågan ökar, bland annat genom gemensam planering och övningar.

Totalförsvarsplaneringen måste hållas samman mellan central, högre regional, regional och lokal nivå. Det är viktigt med tydlig styrning, samverkan och förmåga att ta beslut på alla nivåer. Vi måste påbörja planering och öva för att kunna hantera frågor under stor press med helt andra perspektiv än vad vi är vana vid. Krigets krav måste vara dimensionerande. Pandemin har gett värdefull erfarenhet, hela samhället påverkas och alla måste bidra.

Genom att planera och öva för ett scenario likt det vi ser i Ukraina dras erfarenheter på alla nivåer. Den centrala nivån med sektorerna behöver öka sin förståelse för vad geografiskt områdesansvar innebär på lokal och regional nivå. Vidare måste civilsamhället och näringsliv bli mer involverat. På lokal och regional nivå måste totalförsvarsfrågorna få högre prioritet bland tjänstemän och politiker. Politiska beslut kommer även att krävas inom kommuner och regioner, där frågan måste få högre prioritet. Genom införande av en civilförsvarsminister i Regeringskansliet är ämnet aktuellt på högsta politiska nivå. Det är en viktig signal att frågan är prioriterad.

Det arbete vi bedriver sedan 2015 med att utveckla det civila försvaret ligger i linje med de grundläggande riktlinjer för civil förmåga som Nato utvecklat inom det civila beredskapssamarbetet. Ett medlemskap i Nato torde innebära ett fortsatt arbete med civilt försvar i samma riktning. Samtidigt medför ett medlemskap sannolikt tydligare krav på rapportering och uppföljning av det arbete som bedrivs. Ett medlemskap innebär att nationella mål för resiliens utvecklas och att utvärderingen av den civila förmågan inom olika områden kommer att ske utifrån en närmare dialog med Nato. Strukturreformen som är beslutad med sektorsansvariga myndigheter och civilområden innebär en tydligare struktur och ansvar.

Det är viktigt att fördjupad kunskap om vad medlemskapet innebär sprids. Här kommer Myndigheten för samhällsskydd och beredskap i Sverige (MSB) att ha en viktig roll. På lokal och regional nivå måste fortsatt planering ske och intensifieras och framför allt måste fler övningar genomföras.

Den folkliga förankringen är en av de främsta styrkorna i det svenska totalförsvaret. Den ska vi ta med oss in i det kommande Natosamarbetet och se till att behålla. Frivilligas engagemang måste tillvaratas och bjudas in till planering och övningar. I Halland har vi sedan lång tid tillbaka arbetat med kärnenergiberedskap. Det har inneburit att planering före, under och efter en kärnteknisk olycka är väl utvecklad.

Övningar genomförs regelbundet. Planering, också för olika händelseutvecklingar, sker kontinuerligt. Det innebär att alla som medverkar i arbetet har kunskap om vad som krävs och behöver göras i olika scenarion. Övriga länsstyrelser har en god förmåga att samverka och stödja vid en eventuell olycka. Min bild är att det finns en stor tilltro till förmågan att hantera en händelse inom detta område, men denna tilltro kommer inte av sig själv utan är ett resultat av planering och övning. Vi behöver göra på samma sätt vad gäller det svenska totalförsvaret, som alliansspartner, som en del i något större för att försvara vårt land, vår befolkning samt kunna hjälpa andra. Det kommer att krävas mer av oss alla.

Jörgen Peters *är länsråd vid länsstyrelsen i Hallands län.*

Totalförsvaret är hela det svenska samhället. Foto: Mats Nyström / Försvarsmakten.

Det är allvarstid

Liksom tidigare konstaterar beredningen i Allvarstid att ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas. Vidare kan det inte heller uteslutas att militära maktmedel eller ytterligare hot om sådana kan komma att användas mot Sverige.

Tommy Åkesson

Försvarsminister Pål Jonson beslutade den 12 december 2022 om nya anvisningar för Försvarsberedningens fortsatta arbete. I april följande år överlämnade beredningen delrapporten *Kontrollstation 2023* till förvarsministern. Där presenteras bland annat förslag till hur försvarsuppgörelsen den 16 mars 2022 mellan riksdagens samtliga partier ska tolkas. Beredningen betonar att budgetanslagen till det militära försvaret så snart som möjligt ska nå två procent av bruttonationalprodukten. Vidare konstateras att inom Nato kan ytterligare poster tillgodoräknas och beredningen föreslår ett antal sådana poster som kan läggas till när försvarsutgifterna redovisas till Nato. Försvarsberedningen betonar samtidigt vikten av att det finns långsiktiga, stabila och effektiva verksamhets- och planeringsförutsättningar för försvaret.

I *Kontrollstation 2023* gjorde Försvarsberedningen också en utvärdering av försvarsbeslutet 2020. Försvarsberedningen anser att utvecklingen tills vidare ska följa inriktningen i försvarsbeslutet 2020 och den politiska överenskommelsen från den 16 mars 2022. Men omvärldsutvecklingen kräver att hela totalförsvaret så snart som möjligt bör få en ny inriktning. Försvarsberedningen föreslog därför att nästa försvarsbeslut tidigareläggs ett år för att börja gälla från den 1 januari 2025.

Den 19 juni 2023 överlämnades den säkerhetspolitiska rapporten *Allvarstid* till försvarsministern. Av denna framgår att beredningen i det fortsatta arbetet avser att först lämna en delrapport om den övergripande ambitionen för hela totalförsvaret samt förslag rörande det civila försvaret och därefter, i en slutrapport den 26 april 2024, lämna förslag avseende det militära försvaret samt den samlade ekonomin för hela totalförsvaret.

Liksom tidigare konstaterar beredningen i *Allvarstid* att ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas. Vidare kan det inte heller uteslutas att militära maktmedel eller ytterligare hot om sådana kan komma att användas mot Sverige. Samtidigt menar beredningen att den antagonistiska hotbilden mot Sverige är bred och bland annat inkluderar otillbörlig informationspåverkan, desinformation, påverkansoperationer, cyberangrepp, illegal underrättelseinhämtning, terrorism och sabotage, hot mot kritisk infrastruktur samt utnyttjande av ekonomiska beroenden.

Försvarsberedningen formulerar också grunderna till en ny svensk säkerhetsstrategi och föreslår att Sveriges vitala nationella säkerhetsintresse ska vara att ”...hävda vårt lands självständighet, suveränitet och territoriella integritet. Vi är beredda att ytterst med vapenmakt försvara vårt land, vår befolkning, vår demokrati, vår frihet och vårt sätt att leva”. Svensk säkerhetspolitik syftar ytterst till att värna vårt vitala nationella säkerhetsintresse. Vissa typer av hot och utmaningar kan dock resultera i kriser och katastrofer utan att för den skull hota vårt vitala nationella säkerhetsintresse. Svensk säkerhetspolitik inbegriper därmed en stor del av det breda perspektivet på säkerhet, men inte allt.

Försvarsberedningen konstaterar att den regelbaserade världsordning som etablerades efter andra världskrigets och kalla krigets slut är satt under press. Drivande i att förespråka en annan ordning är Ryssland och Kina. Demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer ses av auktoritära och systemrevisionistiska stater som existentiella hot.

Ryssland har brutit mot och successivt ställt sig utanför den europeiska säkerhetsordningen. Försvarsberedningen anser att den europeiska säkerhetsordningen ska utgöra grunden i förhållandet mellan samtliga europeiska stater, inklusive Ryssland, men konstaterar samtidigt att den europeiska säkerhetsordningen som gemensamt säkerhetsskapande system i dag inte erbjuder något skydd mot hotet från Ryssland.

Beredningen anser också att svensk säkerhetspolitik i större utsträckning än tidigare bör anpassas för att möta Kinas maktanspråk och ambition att genom politiska, ekonomiska och militära maktmedel påverka såväl enskilda stater som den regelbaserade världsordningen.

Vidare framförs att EU är Sveriges viktigaste utrikespolitiska arena och för EU-medlemmar som också är allierade i Nato utgör Natomedlemskapet grunden för det kollektiva försvaret. FN-stadgan, den europeiska säkerhetsordningen och respekten för folkrätten förblir hörnstenar i Sveriges utrikespolitik och ska värnas.

Sex av åtta partier i beredningen står bakom att Sverige bäst försvaras inom Nato och att Sveriges kommande Natomedlemskap ökar säkerheten både för Sverige och för Nato som helhet. Med ett svenskt medlemskap blir Nato Sveriges viktigaste försvarspolitiska arena. Som Natomedlem kommer Sverige att ingå bindande ömsesidiga försvarsgarantier i enlighet med artikel 5 i det nordatlantiska fördraget. Det kollektiva försvarsåtagandet i Nato kommer därmed att utgöra en central del av den svenska säkerhets- och försvarspolitiken.

Som allierad utgör den nationella försvarsförmågan en del av alliansens kollektiva försvar i enlighet med artikel 3 i nordatlantiska fördraget. De allierade åtar sig att utveckla sina nationella försvar som integrerade delar i ett kollektivt försvar med övriga allierade. Värnplikten kommer att utgöra grunden för Försvarsmaktens framtida personalförsörjning. Svenska förband med värnpliktiga blir därmed, enligt beredningen, en del i Natos kollektiva försvar. Artikel 3 utgör även grunden för det arbete som Nato och de allierade bedriver för att stärka samhällets motståndskraft och säkerställa samhällsviktiga funktioner. Detta arbete är i första hand ett nationellt ansvar men till del också ett kollektivt åtagande.

Försvarsberedningen anser att den nationella totalförsvarsförmågan över tid, med utgångspunkt i Natomedlemskapet, ska inriktas mot att försvara Sverige och Nato-allierade mot väpnade angrepp. Det stärker också förmågan att hantera andra kriser. Försvarsberedningen understryker att denna inriktning ska gälla även i perioder då omvärldsläget förefaller mer stabilt ur säkerhetspolitisk synpunkt. Att på ett tillfredsställande sätt återta totalförsvarsförmåga först när en kris eller ett krig är ett faktum är inte möjligt.

Upprustningen av hela totalförsvaret får inte stanna av i väntan på ett nytt försvarsbeslut. Akuta behov och möjligheter ska inte stå i motsats till nödvändiga långsiktiga perspektiv. Det är bråttom. Omvärlden är osäker och det kräver ett brett politiskt stöd för försvars- och säkerhetspolitiken. Oavsett regeringsskiften och politiska stormar ska försvars- och säkerhetspolitiken ligga fast med grund i ett brett stöd i riksdagen. Det är Försvarsberedningen uppgift att skapa ett brett politiskt stöd för det kommande totalförsvarsbeslutet.

Tommy Åkesson *är huvudsekreterare i Försvarsberedningen.*

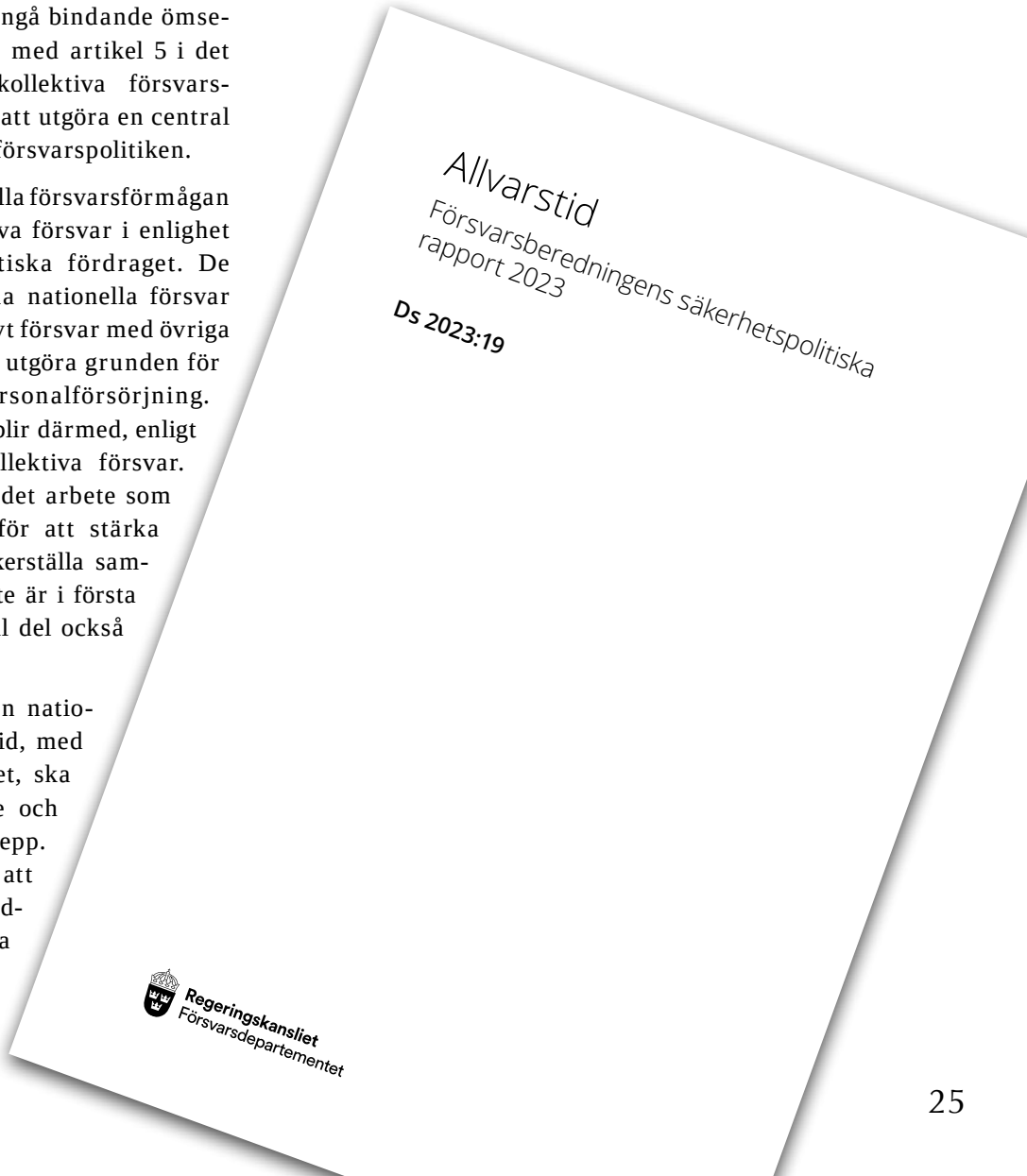

En kuliss?

Ett antal faktorer har påverkat den ryska förmågan negativt. De överlagras dessutom av ett sovjetiskt arv i form av korruption och dåligt ledarskap, skriver ***Jörgen Elfving****.*

Vilken motivation har dessa soldater att fortsätta ett långt förlustbrigande krig i Ukraina? Foto: Shutterstock.

Knappast en framgång. Så kan angreppet på Ukraina beskrivas, med ryska tillkortakommanden som tidigt konstaterades, bl a brister i ledning, ledarskap och samordning. Vidare finns exempel på faktorer som ”flugit under radarn” och bidragit till att rysk militär förmåga överskattats.

LEDARSKAP

Att ryskt ledarskap utmärks av ett sovjetiskt arv har uppenbarats under angreppet på Ukraina. Misshandel i utbildningssyfte är vanligen förekommande, liksom missbruk av förmans-/chefskapet. Ett exempel är att en kapten straffade värnpliktiga som rökt på fel plats genom att låta dem springa 970 meter med en 32 kilo tung skivstång på tre minuter, där de som inte klarade detta fick omprov.

KORRUPTION OCH KRIMINALITET

Korruption präglar även de väpnade styrkorna och gynnas av bristande insyn i hur de medel som avdelas för försvarsändamål används. Dessutom är kriminaliteten utbredd, inte minst drivmedelsstölder. Den kan också förklara de brister i personlig utrustning m m som uppdagats i samband med angreppet på Ukraina.

Korruptionen är mångfacetterad. I de enklaste fallen mutas inskrivningsläkare för att en person ska få frisedel. Den är även organiserad och utstuderad. Exempel på detta är följderna av det hösten 2022 införda systemet med premier för utslagen ukrainsk materiel. Detta utnyttjades av ett helikopterförband där en skadad stridsvagn upprepade gånger besköts av flera helikoptrar där skytten varje gång bekräftade att ännu en stridsvagn slagits ut och alla fick betalt för bedriften.

ORGANISATIONSUTVECKLING

2008 års reform innebar att de kaderförband som skulle mobiliseras i händelse av krig avvecklades och kvarvarande förband omorganiserades till brigader med hög beredskap. Detta skedde dock ej inom luftlandsättningstrupperna eller de strategiska robottrupperna.

Sedan 2013 har en återgång skett till traditionella organisationsformer som divisioner och ett antal nya förband har satts upp. Det gäller bl a 12 divisioner, vilka dock i flera fall saknar ett mekaniserat eller stridvagnsregemente. Att vissa divisioner jämfört med sina sovjetiska föregångare inte är fulltaliga begränsar förbandets förmåga. Det kan emellertid ha varit av mindre betydelse då dessa främst syftat till att generera bataljonsstridsgrupper och rollen som division är nedprioriterat.

MOBILISERINGSPOTENTIAL

Mobiliseringssystemet har sedan 2008 legat i träda, men årligen har reservister inkallats och repetitionsövningar genomförts. Antalet inkallade bedöms ha varit begränsat, då syftet med repetitionsövningarna bl a synes ha varit att pröva och vidmakthålla mobiliseringssystemet och dess förmåga. Från officiellt håll har getts en positiv bild av repetitionsövningarna, medan de inkallade och deras anhöriga pekar på motsatsen.

Mobiliseringspotentialen är inte bara beroende av personal utan även av materiel, främst äldre

förrådsställd sådan. Volymerna av denna är betydande, men tillgängligheten beror på vilka förhållanden som materielen förrådsställts under och dess skick med tanke på eventuella stölder av vitala delar. Dessutom har förrådsställd materiel tillförts förband insatta i Ukraina.

Den partiella mobiliseringen i september visade på brister, såväl vad gäller administration som att utrusta och omhänderta de inkallade. Bristerna har insetts och åtgärder vidtagits för att förbättra mobiliseringsförmågan, men torde inte få effekt i närtid.

STORA ÖVNINGAR

Årligen genomförs i september en större operativ-strategisk övning och sedan 2009 en gång vart fjärde år i militärområdena.

Normalt omfattar de operativa-strategiska övningarna en planerings- och förberedelsefas samt en avslutande genomförandefas, som kulminerar under sista övningsdagen. De föregås också av flera övningar under vilka moment eller verksamhet som ska ingå i densamma övas. I regel genomförs även en större sambands-/ledningsövning och logistikövning under sommaren. Sammantaget gör detta att det är ett väloljat maskineri som övas i september.

De operativa-strategiska övningarnas värde vad gäller förmågeutveckling är svårbedömda då insynen i övningarna är begränsad. Att värdet kan vara begränsat stöds av en brittisk forskares utsaga: ”We didn't understand how hollow the exercises had been until we actually saw the First Guards Tank Army come up against a real life adversary”.

BATALJONSSTRIDSGRUPPER

En bataljonsstridsgrupp är en bataljon, t ex mekaniserad bataljon, som tillförs ett betydande antal förstärkningsförband. Detta är dock ingen ny företeelse utan skedde också under kriget i Afghanistan 1979–1989 och Tjetjenienkriget.

Antalet bataljonsstridsgrupper har varierat över tid då de bemannas av kontraktsanställda och bl a beror på hur framgångsrik rekryteringen av dessa är. 2018 uppgavs antalet vara 126 med en ökning 2019 till 136 och i augusti 2021 till 168.

> Flera tidstjuvar naggar utbildnings- och övningsverksamheten i kanten.

Redan före angreppet på Ukraina fanns frågetecken rörande bataljonsstridsgrupperna. Frågan är bl a om en bataljonschef kan hantera det stora antalet direkt underställda chefer och förband samt vilket värde de har i en konflikt mot en motståndare som höjt beredskapen och vidtagit andra åtgärder. Angreppet på Ukraina visade att dessa frågor var berättigade och att konceptet med bataljonsstridsgrupper inte var framgångsrikt. Om det består post Ukraina återstår att se.

TIDSTJUVAR

Tidstjuvar är verksamhet som ej är förmågehöjande och naggar tillgänglig tid för utbildnings- och övningsverksamhet i kanten. Exempel på större tidstjuvar är;

- De årliga internationella arméspelen och uttagningarna till dessa.
- Segerparaden 9 maj.
- Verksamhet i skarven mellan de två utbildningshalvåren.

Utöver ovanstående exempel finns andra tidstjuvar, med viss inverkan på förmågeutvecklingen, t ex olika högtidsdagar. Sammantaget innebär detta att cirka en av utbildningsårets 12 månader torde ätas upp av tidstjuvar. För förband bemannade med kontraktsanställda kan detta vara av mindre betydelse. Frågan är hur tidstjuvarna påverkar de värnpliktigas förmåga.

AVSLUTANDE REFLEXIONER

Ett antal faktorer har påverkat den ryska förmågan negativt. De överlagras dessutom av ett sovjetiskt arv i form av korruption och dåligt ledarskap. De bedöms vara en följd av medvetna val grundade på de konflikter man sett framför sig. Det har rört sig om väpnade konflikter, lokala och/eller regionala krig, men inte främst ett storskaligt krig och utgående från erfarenheterna av Tjetjenienkriget, Georgienkriget 2008, annekteringen av Krim 2014 och konflikten i östra Ukraina 2014–2022. Uppenbarligen förväntades också att angreppet på Ukraina bli av samma slag vilket inte blev fallet.

Om dessa faktorer består kan diskuteras. Att undanröja dem torde kräva initiativ eller godkännande från den politiska ledningen och ett byte av försvarsminister och generalstabschef. Hur man ser på framtida konflikter spelar också in där Natos utvidgning och erfarenheterna av angreppet på Ukraina kan utöva inflytande. Samtidigt kan inte uteslutas att det fortsatt blir ”business as usual”.

Jörgen Elfving *är överstelöjtnant och bl a tidigare chef för Arméns underrättelseskola.*

Armén växer

Svårigheterna ska inte överdrivas då det finns en positiv inställning till militär verksamhet från såväl kommunledningarnas som invånarnas sida. Ömsesidig civil-militär vilja till problemlösning är en framgångsfaktor och överste Jonas Karlsson tvivlar inte på att det kommer att gå bra. Inte minst starten har bäddat för det, skriver ***Tommy Jeppsson****.*

Som ett resultat av det senast fattade försvarsbeslutet etableras för arméns del fyra regementen, vilka utgör en förutsättning för en större krigsorganisation.

Aktuella ny- eller snarare återetableringar av tidigare nedlagda förband är Dalregementet (I 13) i Falun, Västernorrlands regemente (I 21) i Sollefteå med utbildningsdetachementet Jämtlands fältjägarkår i Östersund, Norrlands dragonregemente (K 4) i Arvidsjaur samt Bergslagens artilleriregemente (A 9) i Kristinehamn.

Denna artikel fokuserar på utvecklingen i Sollefteå och Östersund.

GAMLA GARNISONSORTER

I Sollefteå flyttade dåvarande Norrlands Trängbataljon in i nybyggda kaserner på Remsle Mo 1898. Ett år senare flyttade Västernorrlands regemente (I 21) från Sånga Mo till Sollefteå läger för att från 1911 ta nybyggda kaserner i besittning. Garnisonen lades ner år 2000 efter en mer än hundraårig lokalisering till Sollefteå.

Fältjägarregementet (I 5) har haft Frösön och Östersund som förläggningsort sedan 1646, om än under olika namn. Regementet lades ner 2004.

Västernorrlands regemente med Jämtlands fältjägarkår återinvigdes 16 januari 2022.

> Återetableringen i Sollefteå och Östersund innebär att Försvarsmakten åter blir en del av lokalsamhället.

UPPDRAGET

Uppdraget för chefen för I 21 är att utbilda minst 250 värnpliktiga årligen till två fristående skyttebataljoner, en i Sollefteå och en i Östersund.

En annan del av uppdraget är att etablera Militärbas Sollefteå, detta för att kunna stödja mobiliseringen av armé- och hemvärnsförband samt skapa förutsättningar för det värdlandsstöd som ska kunna ges inom ramen för ett Natomedlemskap.

Det tredje deluppdraget är att bygga nya regementsområden i Sollefteå och i Östersund. Båda ska på sikt dimensioneras mot brigadutbildningsförmåga, vilket innebär en kapacitet att kunna utbilda cirka 800 värnpliktiga per år.

Det fjärde deluppdraget innebär att skapa förutsättningar för förbandsövningar av brigads storlek i regionen. Detta inkluderar övningar med skarp ammunition på skjutfälten Tjärnmyran och Stormyran i Sollefteå samt Dagsådalen och Grytan i Östersund.

FÖRBANDSPRODUKTION

Uppsättandet av nya krigsförband kräver utbildningsbefäl och infrastruktur. Rekryteringen är enligt regementschefen, överste Jonas Karlsson, ett viktigt framgångskriterium och går hittills bra. Kaserner är under uppförande i Sollefteå och i Östersund och skjutfält finns i anslutning till båda orterna. Dock finns ännu ej all materiel på plats, en trovärdighetsfråga som det satsas på att lösa.

I 21 har förmågan att öka antalet värnpliktiga i Sollefteå och Östersund. Det finns infra-

Vä: Grundutbildade soldater i lokalförsvarsskyttebataljonerna innebär en bra personell kvalitet i förbanden. Foto: Erik Löfgren / Försvarsmakten. Hö: Västernorrlands regemente med Jämtlands fältjägarkår invigs den 16 januari 2022. Bilden visar överlämningen av fanan till regementschefen, överste Jonas Karlsson (t h). Foto: Joel Thungren /Försvarsmakten.

strukturell kapacitet att från 2025 öka till 300 värnpliktiga årligen. Förutsättningen är givetvis att ett tillräckligt antal officerare kan rekryteras.

De skyttebataljoner som ska utbildas har inga likheter med kalla krigets cykelskyttebataljoner. De soldater som ska krigsplaceras i skyttebataljonerna är direktutbildade, vars konsekvens är unga soldater med god fysisk förmåga. Förbandstypen kommer att tillföras splitterskyddade fordon, vilket innebär ökad rörlighet och bättre skydd. Förbanden kommer att disponera granatkastare, vilka ingår i organisationen. Sammantaget är det en förbandstyp där det satsas på kvalitet.

OPERATIVA ASPEKTER

Utifrån operativa aspekter har Nedre Norrland benämnts som Sveriges veka liv. Den karakteristiken har hög relevans också idag. Vikten att skydda förbindelserna i väst-östlig, respektive nord-sydlig riktning är viktiga, inte minst ur ett Natoperspektiv. De bataljoner som I 21 fått ansvaret att utbilda kommer att ha viktiga uppgifter för att skydda dessa förbindelser. Annat som kan vara aktuellt för förbandstypen är skyddet av civil och militär infrastruktur, försvaret av hamnar och flygfält eller uppgiften att slå en fientlig luftlandsättning.

I norska Tröndelag finns en amerikansk marinkårsbrigad förrådsställd. Denna kommer att behöva utnyttja det svenska förbindelsenätet oavsett om den ska överskeppas till Baltikum från svenska hamnar eller insättas i Nordnorge, i Finland eller Sverige. Under övning Aurora -23 såg vi del av förbandet öva i Sverige.

FINNS MAN SYNS MAN

Återetableringen i Sollefteå och Östersund innebär att Försvarsmakten åter blir en del av lokalsamhället. I sin tur bidrar det till försvarets förankring bland människorna. Samtidigt är det rimligt att anta att etableringsprocessen behöver lite tid. Militär verksamhet av större omfattning i Sollefteå och Östersund har varit frånvarande i mer än tjugo år och ska nu åter samordnas med andra samhällsintressen.

Svårigheterna ska dock inte överdrivas då det finns en positiv inställning till militär verksamhet från såväl kommunledningarna som invånarna. Ömsesidig civil-militär vilja till problemlösning är en framgångsfaktor och överste Jonas Karlsson tvivlar inte på att det kommer att gå bra. Inte minst starten har bäddat för det.

DET TAR TID

Att återuppbygga ett regemente är således inget korttidsprojekt. Personalrekryteringen, grunden för verksamheten, ska fungera. Infrastrukturen i form av kaserner, skjutfält m m ska färdigställas på ett för verksamheten funktionellt sätt och fungerande rutiner skapas. Tidsperspektivet att det tar ett decennium innan verksamheten ”rullar” känns realistiskt.

Ett glädjeämne är att I 21 redan under sitt första uppstartår 2022 enbart hade 5,2 procents avgångar bland de värnpliktiga och erhöll Pliktrådets hedersomnämnande. God personalbehandling och ledarskap från start således.

***Tommy Jeppsson** är chefredaktör för Vårt Försvar.*

Centralasien tar steget ut ur Rysslands skugga

Parallellt med den nya omvärldssituationen genomgår de centralasiatiska samhällena inre förändringar. Ländernas unga och snabbt växande befolkningar är på väg att växa ur de auktoritära och korrupta politiska system som dominerat regionen ända sedan självständigheten, skriver ***Johan Engvall****.*

Rysslands krig mot Ukraina lämnar få länder opåverkade. Bland dem som känner av krigets konsekvenser allra starkast finns de fem länderna i Centralasien – Kazakstan, Kirgizistan, Tadzjikistan, Turkmenistan och Uzbekistan. För dessa länder, inklämda mellan ett imperialistiskt Ryssland i norr, det uppseglande Kina i öster och ett talibanstyrt Afghanistan i söder, samt med Kaspiska havet som fönster mot västvärlden, medför den föränderliga omvärlden särskilt svåra prövningar.

BEROENDEN TILL RYSSLAND

Alltsedan de centralasiatiska länderna blev självständiga 1991 har Ryssland varit den dominerande militära aktören med baser och andra militära inrättningar i regionen. Ryssland är också en viktig handelspartner. Sjuttio år av sovjetiskt styre säkerställde att all infrastruktur i Centralasien riktades norrut medan regionen skars av från marknader i öst, väst och syd. Alltjämt når exempelvis merparten av den kazakiska oljan och den uzbekiska bomullen världsmarknaden genom att transporteras via Ryssland.

Miljontals centralasiater tjänar idag sitt uppehälle som gästarbetare på den ryska arbetsmarknaden. Deras hemskickade pengar håller hushållen därhemma under armarna och dämpar trycken på ländernas underfinansierade välfärdssystem. Efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina har de centralasiatiska migranterna blivit en särskilt känslig fråga. Förutom ryska hot om att skicka hem migranterna finns uppgifter om att oroväckande många av dem tvångsrekryteras till kriget i Ukraina.

Bland gemene man i Centralasien formas synen på världen av ryska medier, vilket gör samhällena sårbara för rysk propaganda och desinformation. Alla dessa beroendeförhållanden är väl ingrodda och låter sig inte bytas ut i en handvändning.

Kriget har dock ställt en hel del på ända. Relationen till Ryssland

En region som befinner sig i förändring. Källa: Themightyquill / Wikimedia Commons (Bearbetning: ClearDesign.se).

är fortfarande viktig för länderna, men har nu i flera avseenden blivit till en belastning. För att bevara suveräniteten och värna sina egna nationella intressen försöker de politiska ledarna att manövrera bland stormakter med skilda hållningar till kriget. Även om uppgiften är grannlaga finns en djupt rotad diplomatisk kultur av att balansera olika externa makter. Snarare än att välja sida i den pågående geopolitiska konfrontationen går de centralasiatiska staternas strategier ut på att slå mynt av regionens ökande uppmärksamhet och spela ut olika stormakter mot varandra för att maximera den egna nyttan.

En oförutsedd konsekvens av kriget är att Centralasien blivit allt viktigare för ett politiskt och ekonomiskt isolerat Ryssland. Enbart under 2022 besökte Vladimir Putin Centralasien inte mindre än fem gånger och höll otaliga andra möten med regionens ledare i ett uppenbart försök att knyta länderna än närmare till sig. Den officiella tonen från Moskvas sida gentemot länderna har dessutom varit ovanligt hövlig, i kontrast till den tidigare nedlåtande attityden.

Samtidigt tvekar inte Ryssland att använda sina många påtryckningsmedel mot länderna. Det finns en befogad rädsla för att drabbas av rysk vedergällning om man öppet skulle ta avstånd från Moskvas handlingar. Rädslan bottnar ytterst i Rysslands benägenhet att använda militärt våld för att rita om internationellt erkända statsgränser i sitt närområde. Ingenstans är denna oro så påtaglig som i Kazakstan, hem för den största ryska minoritetsbefolkningen utanför Ukraina. Den ryska ledningens uttalanden, om att ifall det kazakiska folket har sitt bästa för ögonen bör de förbli del av den ”storryska världen”, har inte heller dämpat oron.

RYSSLANDS INFLYTANDE URHOLKAS

Trots ryska påtryckningar syns flera tecken på ommöbleringar

i den regionala politiken. Kriget har blivit en symbol för Rysslands misslyckade politik gentemot sina tidigare kolonier. Som ringar på vattnet har Ryssland, genom sin militärallians CSTO[1], visat sig vara ur stånd att hantera de senaste väpnade konflikterna mellan Kirgizistan och Tadzjikistan samt mellan Armenien och Azerbajdzjan i Sydkaukasien. Det säkerhetspolitiska vakuumet börjar redan fyllas av andra aktörer. I fallet Kirgizistan och Tadzjikistan rör det sig om Turkiet och Iran medan EU börjat inta en säkerhetspolitisk roll i Sydkaukasien.

> Framtiden för Centralasiens länder ter sig oviss.

Västs sanktioner mot Ryssland har lett till att staterna febrilt söker alternativa handelsvägar. Både väst och Kina är centrala samarbetspartner i detta avseende. Det ligger i västs intresse att de centralasiatiska länderna inte fastnar i ett handels- och investeringsberoende till Ryssland eller Kina, men även att förhindra att regionen blir en livlina för rysk import av sanktionsbelagda varor. Den sistnämnda farhågan har delvis besannats, vilket slutligen fick EU att introducera så kallade sekundära sanktioner mot vissa centralasiatiska företag som importerar sanktionerade varor från EU enbart för att sälja dem till Ryssland.

För EU lockar även tillgången till de centralasiatiska olje- och gastillgångarna. Här kommer den transkaspiska korridoren in i bilden som alternativ rutt för att transportera energiresurser till Europa. Transportkapaciteten hålls tills vidare tillbaka av en underutvecklad marin infrastruktur. Även för Kina lockar Centralasiens potential som alternativ handelsväg till Europa. Kina är idag den ledande ekonomiska aktören i Centralasien och den ryska förmågan att mota Kinas stadigt växande inflytande i regionen kan bara antas avta i takt med att Moskva gör sig mer underordnat Peking.

De begynnande säkerhetspolitiska och ekonomiska omstöpningarna är en sak. En annan och på sikt lika viktig aspekt är att de centralasiatiska samhällena börjar lösgöra sig från det mentala oket av att ha varit underkastade rysk överhöghet. Diskussioner kring det koloniala arvets många mörka sidor, inbegripit tvångskollektiviseringen, förryskningen av samhällena, massutrensningar och ekologisk förstörelse, sprider sig nu från tidigare marginaliserade historiker och aktivister till en större allmänhet. Ett kritiskt förhållningssätt till sin sovjetiska historia gör att folk är mindre benägna att acceptera tankar om Rysslands hävdvunna rätt till hegemoni i sitt närområde.

FRAMTIDEN

Parallellt med den nya omvärldssituationen genomgår de centralasiatiska samhällena inre förändringar. Ländernas unga och snabbt växande befolkningar är på väg att växa ur de auktoritära och korrupta politiska system som dominerat regionen ända sedan självständigheten. En tydlig skillnad märks mellan den sovjetiska generationen och generationen född efter självständigheten. Den senare är inte bara mindre påverkad av rysk propaganda utan är även mer benägen att göra sin röst hörd i politiska och sociala frågor. Än så länge syns inga tecken på att makthavarna ser demokratisering som lösningen på frågan om hur stat och samhälle ska knytas närmare varandra. De politiska ledningarna i Kazakstan och Uzbekistan har dock infört vissa ekonomiska och politiska reformer som kan ses som ett försiktigt steg i riktningen mot en samhällsstyrning som är effektiv och lyhörd för medborgarnas önskemål.

Kombinationen av en explosiv omvärld och inre omdaningar gör att framtiden för Centralasiens länder ter sig oviss. Rysslands krig mot Ukraina har förändrat spelplanen och aktualiserat betydelsen av nya samarbeten och nya allianser. Konturerna till en ny regional ordning håller på att träda fram. Hur omfattande förändringarna kommer att bli beror på hur det går i kriget. En rysk förlust skulle kunna komma att få lika stora följder för regionen som Sovjetunionens upplösning för mer än trettio år sedan.

Johan Engvall *är fil dr och verksam vid Utrikespolitiska institutets Centrum för Östeuropastudier.*

[1] *The Collective Security Treaty Organization (CSTO) är en militär allians mellan sex post-sovjetiska stater, Armenien, Belarus, Kazakstan, Kirgizistan, Ryssland och Tadzjikistan.*

Utveckla akutkirurgin – den behövs i freds- och krigstid

Satsa på akutkirurgin i syfte att kunna möta framtidens ökade akutkirurgiska behov och se till att Sverige är rustat inför katastrof och krig, skriver ***Lovisa Strömmer****.*

En allmänkirurg var en gång i tiden en kirurg som kunde hantera de flesta kirurgiska sjukdomar i nästan alla kroppsregioner, både akuta och icke akuta, inklusive trauma. Idag finns inte allmänkirurgen längre, men behovet av kirurger motsvarande allmänkirurgen, eller ”generalister”, i dagens och framtidens vård är stort. Och det kommer att öka. Akutkirurgi är idag, och ännu mer i framtiden, den subspecialitet inom kirurgin som behöver fylla detta behov. Syftet med artikeln är att beskriva akutkirurgins utveckling och behovet av den akutkirurgiska kompetensen inom sjukvården. Avsikten är också att visa hur viktig den akutkirurgiska förmågan är och kommer att vara för Sveriges kris-, katastrof- och krigsberedskap.

AKUTKIRURGEN – GENERALISTEN

Kirurgin har under det senaste seklet utvecklats till att omfatta fler och fler kirurgiska subspecialiteter, detta som en del av en allmän förmågeutveckling och specialisering inom sjukvården och samhället. Exempelvis har de statliga utredningarna ”En nationell cancerstrategi för sjukvården” (SOU 2009:11) och ”Träning ger färdighet” (SOU 2015:98) förordat en specialisering inom cancerkirurgin, givit stöd till samordning genom regionala cancercentrum och lagt grunden för en ökad regionalisering och nivåstrukturering. Vissa komplexa planerbara behandlingar ska t ex utföras endast på vissa sjukhus inom varje region eller nationellt.

Detta innebär att ett fåtal kirurger utför mycket av den högspecialiserade kirurgin på ett fåtal av landets sjukhus, detta i syfte att öka kvaliteten och förbättra utfallet för patienterna med cancer. Detta är bra. Behandlingsresultaten för många cancersjukdomar och s k fåtalsingrepp har förbättrats till stort gagn för de berörda patienterna. Men, inget är bara bra. En långt driven specialisering och nivåstrukturering har, förutom effekterna inom de specialiserade delarna, också påverkat helheten. Det gäller särskilt förmågan hos den stora massan av kirurger att kunna fungera som generalister. Fokus på det specialiserade området ger mindre bredd. Detta riskerar i sin tur att påverka, framför allt, den akuta vården inom kirurgin. Därför måste nu akutkirurgin ges motsvarande möjlighet till utveckling som givits den högspecialiserade kirurgin, inte minst för att den högspecialiserade kirurgiska vården fortsatt ska kunna utvecklas. Det krävs en stabil bas av kirurger som har generalistens förmåga att sköta allt inom kirurgin som inte ryms inom de högspecialiserade områdena.

BEHOVET ÖKAR

Behovet av akuta kirurgiska bedömningar och operationer ökar hos gamla och hos dem med kronisk cancer. Den ”grå tsunami” som sker i alla västländer med ett ökande antal äldre som är i behov av akut kirurgi kommer att markant öka belastningen på akutsjukvården.

En satsning på akutkirurgin för att kunna möta ökade akutkirurgiska behov krävs för att Sverige ska stå rustat inför katastrofer och krig. Foto: Anna Shvets / Pexels.

Fler och bättre cancerbehandlingar gör att patienter med spridd cancersjukdom överlever längre och med bättre livskvalitet. Hos dessa patienter ökar behovet av exempelvis subakuta eller akuta avlastande ingrepp i bukhålan. Fler läkare behövs för att ett större antal patienter ska kunna få ytterligare behandling, eller för att patienter ska kunna bibehålla eller öka sin livskvalitet.

DEL AV SAMMA MYNT

Traumakirurgi och akutkirurgi fordrar liknande kompetens och förmåga. Båda är tidskritiska tillstånd med behov av multidisciplinär kompetens, särskilda strukturella förutsättningar och ett uttalat teamarbete. Båda är beroende av samma typ av manuell träning och förmåga. Strukturerat omhändertagandet av traumapatienten enligt ATLS (Advanced Trauma Life Support) och s k damage control- kirurgi är väl etablerade arbetssätt och den kirurgiska professionen kräver idag kunskap och genomtänkt återkommande träning för något som i fredstid händer ganska sällan. Motsvarande krav på strukturerat omhändertagande, behandling, kvalitet och utbildning finns inte idag för akutkirurgiska tillstånd, men kommer i en nära framtid behöva införas precis som det införts för trauma.

I USA har trauma och akutkirurgi sedan 10-15 år varit en egen subspecialitet och samma kvalitetskrav som ställs på så kallade trauma level 1- sjukhus införs nu för mottagandet av akutkirurgiska patienter. I Sverige har Svensk Förening för Akutkirurgi och Traumatologi tagit fram en ackreditering i akut-och traumakirurgi. Behoven av särskild kunskap och förmåga för goda behandlingsresultat är väl belagda, men det finns inga kvalitetskrav på de sjukhus som tar emot akut- och traumapatienter. Detta trots att Socialstyrelsens i sin rapport från 2015, ”Traumavård vid allvarlig händelse”, rekommenderar just detta.

> Den militära sjukvården är beroende av den civila sjukvården i en krigssituation.

SATSA ORDENTLIGT

En fungerande akutsjukvård är en helt nödvändig del av ett återskapat civilt försvar i Sverige. Akut-och traumakirurgisk kompetens är särskilt viktig i situationer där resurserna är begränsade som i kris, katastrof eller krig. Förutom sin särskilda medicinska kompetens arbetar akutkirurger dagligen med beslutsfattande, ständiga prioriteringar och omprioriteringar i en situation där resurserna alltid är mindre än behoven. Arbetet är teambaserat och utförs tillsammans med andra specialiteter och discipliner. Således övas de förmågor i den akutkirurgiska vardagen som är nödvändiga i skarpt läge. Det är en förmåga som behöver tränas i fred om den ska finnas tillgänglig vid kris och i krig.

Också den militära sjukvården har en begränsad egen sjukvårdsförmåga och är beroende av den civila sjukvården i en krigssituation för vård av skadade. Sverige kommer att behöva krigsplacera ett stort antal läkare och sjuksköterskor vid akutsjukhusen för att kunna ta hand om krigsskadade soldater och civila. Redan idag föreligger en betydande risk att många av Sveriges läkare (och sjuksköterskor) har en så ”smal” kompetens och förmåga att de får svårigheter att möta den uppgift som de ur ett totalförsvarsperspektiv förväntas utföra i sin krigsplacering. Därför behöver fler kirurger utveckla akutkirurgiska förmågor, få behöver bli fler, och ”smala” högspecialiserade kirurger måste utbildas i dessa förmågor.

Slutligen behöver Socialstyrelsens utredning ”Traumavård vid allvarlig händelse” från 2015 uppdateras både ur ett totalförsvarsperspektiv och i ett scenario där medlemskapet i Nato innebär krav på fungerande akutsjukvård i Sverige.

Baserat på resonemanget ovan måste staten samt region- och verksamhetsansvariga genomföra en satsning på akutkirurgin i syfte att kunna möta framtidens ökade akutkirurgiska behov och tillse att Sverige är rustat inför katastrofer och krig. Staten har använt sin initiativkraft genom statliga utredningar och ekonomisk ersättning för att säkra den högspecialiserade cancervården i Sverige. Nu måste staten använda samma initiativkraft för att säkra att befolkningen har tillgång till ”allmänkirurgi” i fred, kris, katastrof och krig.

Lovisa Strömmer *är överläkare och docent vid Capio, St Görans Sjukhus och Karolinska Universitetssjukhuset samt expertkoordinator vid Centrum för Hälsokriser, Karolinska Institutet.*

Motståndsvilja

Ukrainas president Volydymyr Zelenskyj personifierar motståndsviljan. Foto: Dmytro Larin / Shutterstock.

Civilsamhället ger förutsättningarna för försvaret. I krigsförband tillkommer starka incitament till motståndsvilja, yttre hot, gemensamma uppgifter, och upplevelser av medgång och motgång. Förutsättningarna ges dock av den motståndsvilja som finns i civilsamhället. Den är avgörande för nationell överlevnad, skriver ***Christian Braw****.*

Motståndsvilja är en defensiv faktor. Att främja motståndsvilja är att inta en försvarsposition. Man vill försvara det som man gemensamt värdesätter. Vi ska här söka begrepp för de icke-materiella aspekterna av motståndsviljan. Den är i sig en icke-materiell faktor, och det är just de icke-materiella faktorerna vi här ska fokusera på. Redan Napoleon visste att de icke-materiella faktorerna är avgörande: ”En armés framåtanda, *élan*, är mer värd än tusen kanoner.” De icke-materiella faktorerna påverkar tanke, vilja och känsla.

Civilsamhället ger förutsättningarna för försvaret. I krigsförband tillkommer starka incitament till motståndsvilja genom yttre hot, gemensamma uppgifter samt upplevelser av medgång och motgång. Förutsättningarna ges dock av den motståndsvilja som finns i civilsamhället. Den är avgörande för nationell överlevnad.

IDENTITET

Identitet innebär att man är medveten om vem man själv är. Man vet var man kommer ifrån, vad man är och vart man vill. Det gemensamma språket är identitetens starkaste faktor. Identiteten kan vara individuell och den kan vara kollektiv. När det gäller motståndsviljan i kris och beredskap är båda viktiga. I 20-julikretsen[1] användes ordet *ära*, d v s det som överensstämmer med vem eller vad man innerst är som enskild och som kollektiv. Äran var för dem det yttersta ansvaret. När identiteten omsätts i handling talar man om *integritet*. Detta innebär att man är hel som person och som kollektiv. Ord och handling motsvarar vad man är och håller högt. Identiteten är ryggraden i motståndsviljan.

FÖRTROENDE

Förtroende är en förutsättning för ledning i kris och krig. När Ukrainakriget utbröt sade president Zelenskyj i sitt första TV-tal: ”Vi

[1] *Avser den grupp som den 20 juli 1944 försökte undanröja Adolf Hitler.*

är alla här.” Fysisk närvaro och närhet från ledares sida är starka motiv för motståndsviljan. De som blir ledda ska känna att de är i goda händer.[2]

FRAMTIDSTRO

Motståndsviljan stärks av en förvissning om ett gott mål. Något ska bli bättre genom det vi gör. Det värdefulla som är vårt ska bli tillgängligt för våra barn och barnbarn genom vår insats.

FRIHETSVILJA

Friheten har en oerhörd magnetism. Friheten är framförallt en frihet att skapa goda värden: goda hem, ett gott samhälle, bildning, skönhet, företagsamhet. Friheten är möjligheten att utveckla den potential som finns i den egna och den kollektiva identiteten. Därmed är det också en frihet att till nya generationer överlämna de värden som vi själva har mottagit: språk, normer, mentalitet. Friheten är också en frihet från att bli nedtryckt och exploaterad för negativa värden. Friheten är en frihet att tänka, tala och handla. Det innebär att frihet alltid är ett ansvar.

FÖRTRÖSTAN

Förtröstan innebär en djup känsla för att det finns en rättvisa i tillvaron. Om den inte hade funnits skulle mänskligheten för länge sedan ha utplånat sig själv. Elakhet, korruption, feghet och översitteri får sitt straff. Osjälviskhet, mod, ärlighet och redbarhet får alltid sin belöning, förr eller senare. ”Det dröjer inte länge”. Särskilt stark blir förtröstan, när den har en religiös grund. Då vet man att det finns en Gud som ser allt, förstår allt, kan leda allt och som kan vända det värsta till det bästa, som han gjorde med Jesus Kristus. Förtröstan ger en lugn handlingskraft och ett säkert omdöme i de svåraste lägen.

ANSVAR

Ansvar innebär att man har att svara för hur man tänker, talar och handlar. Det är ett ansvar inför människor i nära sammanhang, t ex ett militärt förband. Det är ett ansvar inför de människor som gett oss det land och den frihet vi har, således våra föregångare. Det är ett ansvar inför kommande generationer. Särskilt kraftfullt blir ansvaret när det får en religiös dimension, ansvaret inför Gud. Då är det nämligen ett evigt ansvar. Ansvaret är en aspekt av den mänskliga värdigheten. Vi är i stånd att styra över vad vi tänker, talar och gör så att det gagnar den gemensamma uppgiften.

SAMMANHÅLLNING

Motståndsviljan hos en nation och i ett militärt förband förutsätter sammanhållning. Det innebär att vi fokuserar på det som är gemensamt, särskilt på den gemensamma uppgiften. Skillnader i personligheter, mentaliteter och åsikter är oväsentliga. Var och en har något att bidra med och just detta är det viktiga. Det innebär att sammanhållning och tolerans har ett samband. Sammanhållningen förutsätter också en värdegemenskap: vi värdesätter sanningsenlighet, trofasthet och ansvarstagande.

HÖGTID

Högtiden innebär att de värden som vi sätter högt gestaltas synbart i sång, bild, ton och ord. En aspekt av vår värdighet som människor är att vi på detta sätt kan gestalta värden med värdighet och skönhet. Regementets dag och nationaldagsfirandet på Skansen är tydliga exempel. Det tillhör också vår värdighet som människor att vi behöver högtid. Gemensamma upplevelser av högtid stärker identiteten och därmed motståndsviljan, också i de fall de är förmedlade av massmedia, t ex TV. Sådana högtider är Nobelfesten, Midsommar och Lucia.

SYMBOLER

Motståndsviljan behöver synliga och hörbara symboler: fanan, slottet, sångerna, kyrkorna.

Särskilt viktiga är symbolpersonerna. Kung Christian X förverkligade detta under den tyska ockupationen av Danmark genom att varje dag rida genom Köpenhamn. På detta sätt blev han en daglig, tyst gestaltning av Danmarks identitet och livsvilja. Marskalken av Finland, Gustaf Mannerheim, förverkligade detta genom sina dagorder, som också riktade sig till hela folket, t ex till Finlands mödrar. Den brittiske fältmarskalken Montgomery gjorde något liknande genom att personligen tala till tiotusentals soldater. Genom sina radiotal från England efter Frankrikes fall 1940 blev Charles de Gaulle en symbolperson för den franska motståndsviljan. I tider av kris och krig framträder ofta gestalter, som kan växa till symboler, t ex Winston Churchill. ”Man väljs inte. Man *blir*.” (Per Albin Hansson). Varje ledare, också på låg nivå, ska vara medveten om att denne, för att kunna fullgöra sin uppgift behöver utveckla den just som symbolperson. Man *blir*.

Christian Braw *är docent vid Åbo Akademi, präst i Svenska Kyrkan och tidigare fältpräst vid Ing 2.*

[2] *Uttrycket kommer från den brittiske generalen Bernard Montgomery.*

Civilt försvar för rätt tid

Rysslands krig i Ukraina visar vad vi ska förvänta oss av vår motståndare. Kriget präglas av en total hänsynslöshet och en vilja att orsaka så mycket skada som möjligt. I detta läge hade det varit önskvärt att vi hunnit längre i arbetet med att bygga upp vårt totalförsvar.

På den civila sektorn har tyvärr inte många reformer kommit på plats. Skelettet i det nya civila försvaret, den organisation som vilar på Barbro Holmbergs utredning (Struktur för ökad motståndskraft) beställdes 2018 och blev klar först 2021. Den långa tiden från beställning till att reformen trädde i kraft oktober 2022 har gjort det svårt att få större förändringar på plats, men det har tyvärr inte heller gjorts något proaktivt förarbete för att få fram snabba beslut därefter. Beslut som inte krävt omfattade lagstiftningsarbete, som totalförsvarets näringslivsråd, infördes exempelvis inte förrän våren 2023.

Nu har fler nyheter än på länge lanserats på området. Civilplikten ska återinföras, kommuners och regioners grundläggande skyldigheter vid höjd beredskap ska tydliggöras och personalförsörjningen av det civila försvaret ska säkerställas. Totalförsvarets näringslivsråd har startat sitt arbete och ett forskningsinnovationsinitiativ har tillsatts för att få civila och militära aktörer att samarbeta och därmed öka innovationskraften i vår försvarsindustri. De sista två nyheterna är bra exempel på hur det moderna civila försvaret bör utformas för att hela samhället ska kunna bidra till en ökad försvarsförmåga. På ett liknande sätt behöver vi hitta nya former för de frivilliga försvarsorganisationerna att växa utan att hållas tillbaka av gamla strukturer.

Många uppgifter kvarstår ännu kring strukturen och finansieringen av det civila försvaret. Kommunerna har, trots sin viktiga ställning, oftare prioriterat andra frågor än det civila försvaret, men de behöver verkligen fungerande krigsorganisationer, alternativa ledningsplatser, dricksvattenplaner och avtal med lokala företag. Näringslivets roll i det civila försvaret behöver tydliggöras.

Inträdet i Nato påverkar våra prioriteringar och möjligheter att bättre samarbeta med andra länder. Inte minst påverkar detta Arktis plats på prioriteringslistan. Vi måste nu fästa lika stor vikt vid Arktis och norra Sverige som vi länge gjort vid Gotland. Om Gotland är ett osänkbart hangarfartyg kan norra Sverige närmast liknas vid ett modernt IT-centrum. Där finns de nya industrierna, rymdförmågorna och radarstationerna. Detta spelar också en viktig roll i utformningen av det moderna civila försvaret.

Kontentan är att vi politiker behöver lära oss att gå och springa samtidigt. Tiden är dyrbar och vi har inte råd att vänta på perfekta lösningar. Vi behöver jobba med de regelverk vi har och samtidigt bygga ett nytt modernt civilt försvar. Detta måste vara baserat på den nya tidens innovationer. Jag lovar att jag gör allt i min makt för att leverera bra lösningar för en robust framtid.

Alexandra Anstrell *är riksdagsledamot (M), ledamot av Försvarsutskottet, ordförande för Arktiska delegationen och riksförbundsordförande för Svenska Lottakåren.*

Foto: Lars Bredenberg.

Författare till Vårt Försvars krönika väljer själva sitt ämne och ansvarar för innehållet.

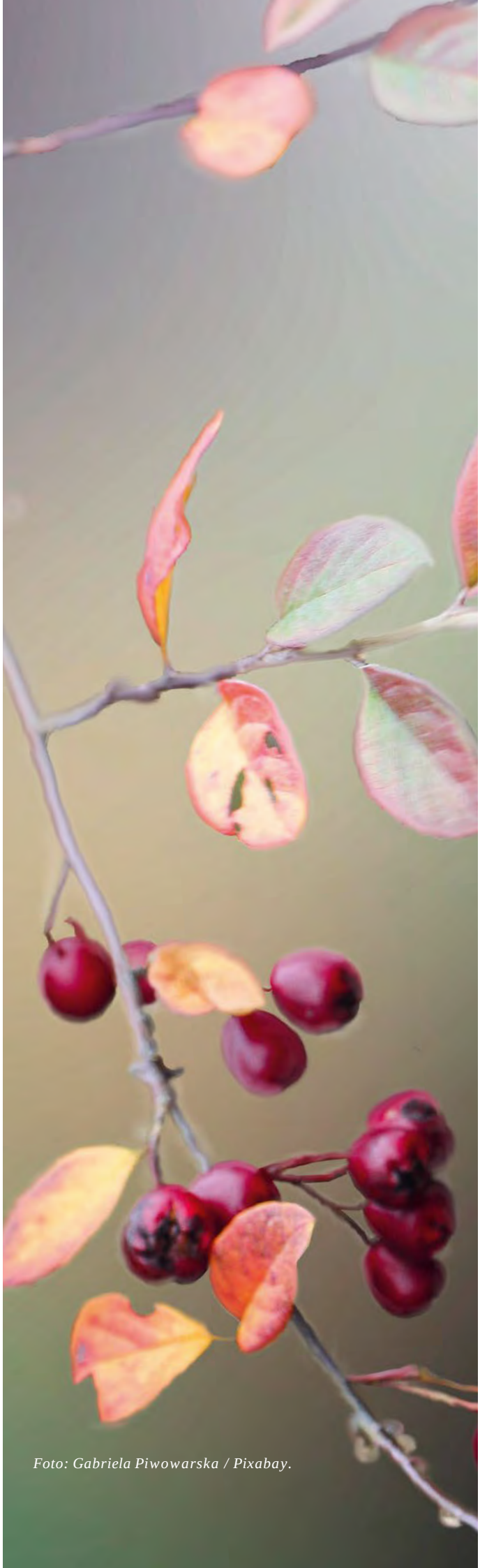

Foto: Gabriela Piwowarska / Pixabay.

Stöd AFF
– Bli medlem nu!

För 300 kronor/år får du fyra nummer av
Vårt Försvar och kallelser till föreningens aktiviteter
(t o m 25 år är medlemsavgiften 100:-).

Inbetalning sker till plusgiro 12711-8
alt bankgiro 482-8885 eller Swish 1234656641.

Ange:

Namn

Adress

Telefon

E-postadress

Ålder

Mer information finns
på föreningens hemsida

www.aff.a.se

aff
FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

Allmänna Försvarsföreningen, aff, är en ideell förening som har genomfört verksamhet och publicerat denna tidskrift sedan 1890!

aff är fristående från myndigheter och politiska partier och föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets- och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier i syfte att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

Posttidning B
Vårt Försvar
Teatergatan 3
111 48 Stockholm

20398259

Sverige är värt att försvara

Foto: Irene Eriksen / Pixabay.